

EGO

Berichten uit de enclave en Camp Pleso, pagina 3

Vervolg kinderopvang, pagina 12

Verder: 'Normaal'(7), World Liberty Concert (15) en veel films (28)

nr. 7/8, zomer 1995, 34e jaargang
 Abonnementprijs f 15,- per jaar, te
 storten op postbankrekening 480414
 t.n.v. Hoofdraadsman HGV te Zeist.
 Militairen ontvangen het blad op aan-
 vraag zonder betaling.

Redactie:

Klazien van Brandwijk-Wiltjer,
 Bart Hetebray, Wim Heij (voorz.),
 Joan Merens, Vincent Peeters,
 Jan Sulman.

Vaste medewerkers:

Theo Carree, Arend van Dam,
 Gerard van Erkelens, Sabine
 Funneman, Martin Groenewold,
 Cor Hoekstra (CORK), Pieter de
 Jager, Tom Janssen, Stef Kessels,
 Willy Lohmann, Len Munnik,
 René Nauta, Leonore van Opzeeland,
 Cor Out, Theo Paymans,
 Rien Robijns, Karel Roskam,
 Paul Rutten, Hans Schonk,
 Frank Spoelstra, Jan Stoof,
 Wessel Visser, Leon Wecke,
 Hans van Wissen.

Eindredactie:

Joan Merens

Redaktiesekretariaat:

Erika Krijt-Leijendekkers
 Prepress/Lithografie/Druk:
 Brouwer Utrecht B.V.

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
 Coornherthuis, Oranje Nassalaan 71,
 3708 GC Zeist, tel. 03404-20906.

Bijdragen in EGO verschijnen op
 persoonlijke titel en vertegenwoordi-
 gen niet noodzakelijkerwijs de visie
 van de redactie of de dienst HGV.

Overname van artikelen en tekeningen is
 alleen toegestaan met bronvermelding.

Inhoud

Wangedrag	2
Berichten uit de enclave	3
'Normaal'	7
Spoken alle 'boeren' dialect?	10
Kinderopvang	12
Gedicht	14
Luchtmobiel bij World Liberty	15
Concert	15
Roskam	17
Poster René Nauta	18/19
Masereel, humanist en pacifist	20
Zielzorg voor een aalmoes	23
Video's	25
In het vizier	26
Vrijwilliger bij Kamp Vught	27
Films	28
Prikkels, Vragen staat vrij, puzzel	32
Boeken	33
'Al dat softe gezeik'	35
Raadsliden, waar en wie	35
Poster Willy Lohmann	36

Foto voorpagina: autosloop Camp Pleso

WANGEDRAG

Begin mei werd ons land, en in het bijzonder de krijgsmacht, opgeschrikt over mogelijk wangedrag van Nederlandse VN-militairen in Bosnië. Minister Voorhoeve kon evenwel een week later reeds verklaren dat er geen sprake was van structureel wangedrag onder de op dat moment in Bosnië gestationeerde Nederlandse blauwhelmen. Die conclusie kon de bewindsman trekken op basis van de uitkomst van een terstond door de landmacht ter plekke uitgevoerd onderzoek.

Daar de media aanvankelijk geen idee hadden over de aard en omvang van de mogelijk strafbare feiten gonsde het van de geruchten en de speculaties. Een toch gerespecteerde krant als de Volkskrant bijvoorbeeld stelde in dit verband (voorpagina van 9 mei j.l.):

'Het Nederlandse beroepsleger trekt, zo menen critici, een negatieve selectie uit de bevolking aan. *Wie wil er vandaag in het leger werken? Dat zijn alleen figuren die niets kunnen*', aldus een verontruste waarnemer.

We gaan, korthedshalve, maar voorbij aan het aspect van het te pas en te onpas opvoeren van anonieme zegslieden. Veel ernstiger vinden we de onverhulde suggestie dat je dit soort uitglijders, wangedrag en ernstige vergrijpen meer zou kunnen verwachten van een krijgsmacht met beroepssoldaten (contractanten) dan van een leger met dienstplichtigen. Niet zo aardig voor de BBT'ers en bovendien niet waar.

Al verschilt de doorsnee beroepssoldaat qua opleiding, interesses, motivatie, enz. van de gemiddelde dienstplichtige, toch is dat niet de bepalende factor wanneer normen en waarden bij militairen gaan schuiven. Zeker, ook omstandigheden (als wel of geen oorlogsgebied) waaronder men moet functioneren zijn van invloed op het gedrag van mensen. Maar wanneer de grenzen van het toelaatbare structureel worden overschreden dan wordt dit niet bepaald door de status van de soldaten (beroeps of dienstplichtigen) of de situatie waarin men zich bevindt doch door de kwaliteit van het management, beter gezegd de afwezigheid ervan.

Indien een bataljonscommandant er voor ieder lid van de eenheid geen twijfel over laat bestaan wat met betrekking tot het gedrag, ten opzichte van elkaar en derden, door hem wordt geaccepteerd en wat absoluut niet en als, vervolgens, iedere compagnies-, pelotons- en groepscommandant, keer op keer, iedere grensoverschrijding (hoe klein ook) aan de orde stelt, dan zal zo'n eenheid zich hooguit incidenteel schuldig kunnen maken aan uitglijders. Gebeurt er onverhoopt toch iets, dan weet ieder lid van de eenheid dat hij of zij bij iedere meerdere een willig oor zal vinden voor zijn verhaal. Is er bij een eenheid geen helderheid over wat toelaatbaar is en wat niet en er gebeurt iets, dan zullen diegenen die er weet van hebben waarschijnlijk hun mond dicht houden, of omdat men meent dat er niets bijzonders aan de hand is of omdat men zichzelf niet in moeilijkheden wil brengen.

Voor het risico van grensoverschrijdingen kan, omdat beroepssoldaten anders zijn dan dienstplichtigen, en zeker ook wanneer er sprake is van uitzendingen naar een "lastig" gebied, door het management van een eenheid nooit genoeg aandacht worden gevraagd (en besteed natuurlijk).

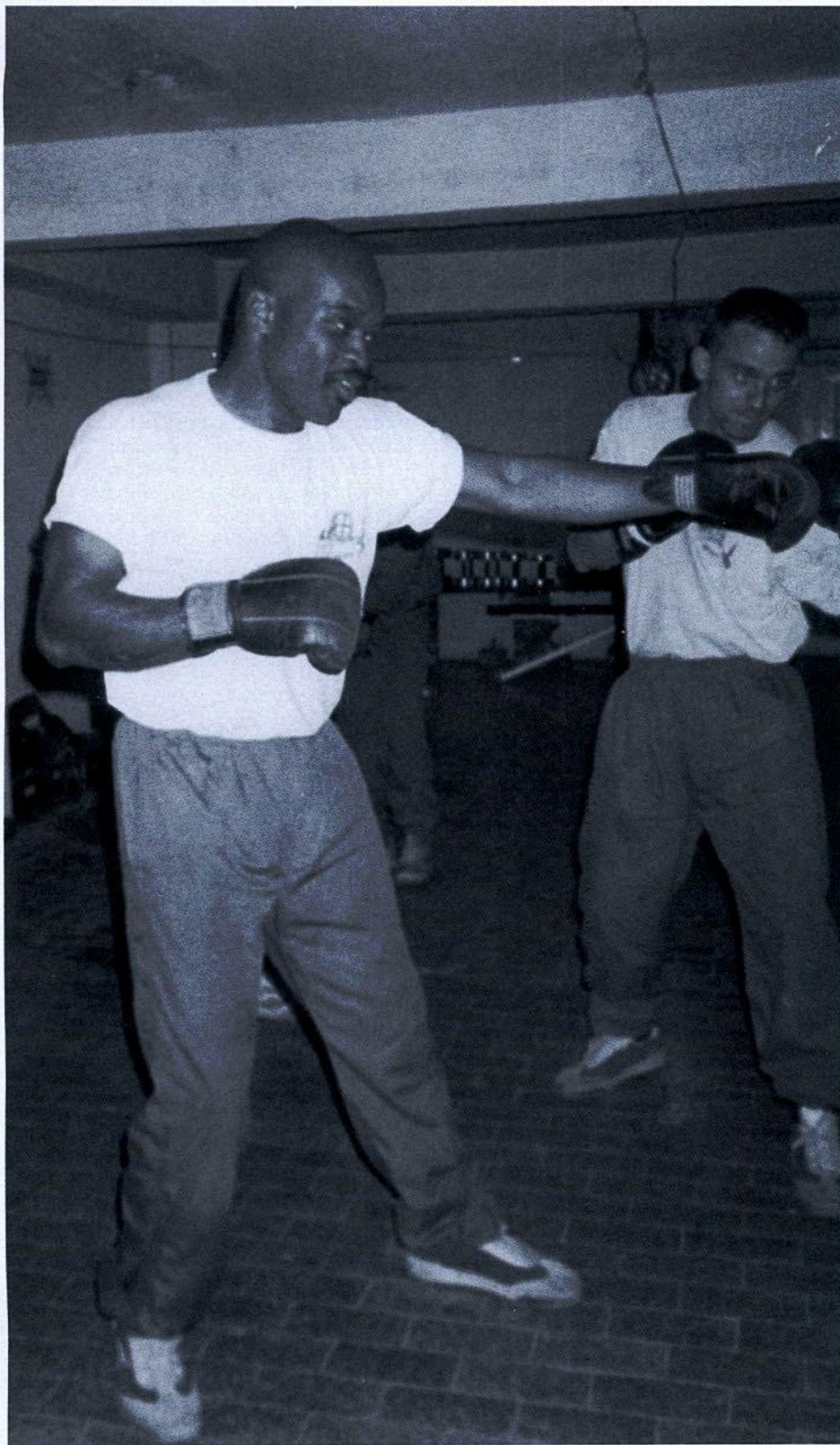
Redactie

SHERMAN BONOFACIO

Een groot deel van het werk tijdens deze uitzending bestaat uit wachtlopen, patrouille lopen en waarnemen van activiteiten van de strijdende partijen. Deze werkzaamheden vinden afwisselend plaats op de compound of op één van de observatieposten. Daarnaast

wordt er ook een beroep gedaan op de manschappen om de compound en de observatieposten bouwkundig te verbeteren en te versterken met het oog op de veiligheid. Er worden zelfs hele nieuwe observatieposten uit (soms: in) de grond gestampt met materialen die her en der bij elkaar gescharreld worden. Dat deze activiteiten ook nog technisch verantwoord gebeuren, hebben we te danken aan de inzet en het improvisatietalent van een groot aantal BBT-ers, waarvan sommigen vroeger in de bouw hebben gewerkt of een opleiding in die richting hebben gevolgd.

Ook op het vlak van ontspanning hebben we bij de Bravo-compagnie onverwacht talent in huis. Soldaat 1 Sherman Bonofacio, 24 jaar, is een getalenteerd kickbokser. Om de dag geeft hij voor gemiddeld tien belangstellenden les in deze vechtsport. Een ideale manier om op een verantwoorde wijze de frustraties van de dag af te reageren. De lessen worden in de bunker gegeven, waar al het materiaal, zoals bokshandschoenen en stootzakken, voorhanden is. Ik besluit een aantal lessen te volgen en raak in gesprek met een sympathieke vechtmachine.

"Ik ben in Willemstad, Curaçao, geboren en op twaalfjarige leeftijd met m'n ouders naar Nederland gekomen. Nederland is in het begin echt wennen. Het klimaat en de mensen zijn zo anders. Voor het eerst word ik met discriminatie geconfronteerd. Kende ik helemaal niet. Hele vervelende ervaringen. In het begin trek je je dat erg aan, maar op een gegeven moment ontwikkel je een vermogen om bepaalde mensen links te laten liggen. Omdat ik op school in Breda vaak door groepen jongens in elkaar word geslagen, besluit ik op dertienjarige leeftijd met een aantal buurtgenoten wat aan karate te gaan doen. Later stap ik over naar kickboksen. Dit is een Europese vorm van Thai-boksen. Het gebruik van knieën en ellebogen is bij kickboksen niet toegestaan. Het voordeel boven karate is dat het full contact is, hetgeen betekent dat je altijd of heel duidelijk op punten wint of door een knock-out.

■ Thai-boksen

Cor Hermmers van sportschool Meng Ho ontdekt dat ik talent heb voor deze sport en stimuleert mij dit verder te ontwikkelen. Op deze school zitten de best mogelijke trainingspartners zoals Ramon Dekkers, de huidige wereldkampioen Thai-boksen. Hij is de eerste in 150 jaar die als niet Thai de Lupini titel in Thailand veroverd heeft. Deze titel ontleent haar naam aan de grootste boksarena in dat land. Zelf laat ik me ook niet onbetuigd en word als negentienjarige kampioen van Zuid-Nederland. In totaal vecht ik 24 wedstrijden, zowel nationaal als internationaal, waarvan ik er 18 win. In Thailand verlies ik op punten, in Costa Rica en op de Maagden-eilanden eindig ik als derde. Al met al een mooi resultaat. Met m'n 24 jaar ben ik te oud voor competitieverband, maar lekker door blijven trainen doe ik zeker. Het is een sport die ik iedereen kan aanraden. Het maakt je zelfverzekerder, geeft je zelfbeheersing en doorzettingsvermogen. Allemaal kwaliteiten die naadloos aansluiten bij luchtmobiel.

■ Luchtmobiel

Ik heb de nodige papieren op boekhouding-gebied en zelfs diploma's om een cafébedrijf te beginnen, maar op de één of andere manier word ik gebiologeerd door die prachtige televisiereclame van luchtmobiel. Het is iets nieuws, een elite-corps, puur fysiek een uitdaging. Daarnaast wil ik per sé een uitzending meemaken. Niet alleen voor de verdiensten, maar ook om zelfkennis en ervaring op te doen. Iedere militair vraagt

zich toch af, hoe het is om in een oorlogsgebied te zijn. In het begin van de opleiding is het erg wennen, je weet nog helemaal niets. Gelukkig zijn er een aantal ex-dienstplichtigen bij, die je met een aantal dingen helpen. Zo leer je echte maten kennen. Als ik een scheenbeen-vlies-ontsteking oploep, wordt het echt zwaar. Op advies van de dokter moet ik stoppen, maar ik ga op eigen risico door en haal de felbegeerde baret. Paraat word ik als chauffeur LSV/munitiewerker in Assen geplaatst. Ik ben daar niet blij mee, want ik woon met m'n vriendin in Breda. Niet direct naast de deur dus. Na de uitzending probeer ik weer in Schaarsbergen terecht te komen.

■ Dips

Het positieve aan een uitzending is dat je zelfkennis opdoet. Ik heb in het begin flinke dip-periodes gehad. Al denk je geen last van heimwee te hebben, daar kom je toch pas achter als je hier eenmaal zit. Een manier om daar mee om te gaan is je gedachten op papier te zetten. Ik schrijf m'n vriendin heel veel en heb nu het gevoel haar beter te leren kennen, terwijl ik voorheen best onzeker over onze relatie was. Een bijkomend voordeel van deze uitzending. Daarnaast wordt je geestelijk sterker, je leert incasieren doordat bijvoorbeeld de post aan de late kant is, of als je weer blikvoer moet eten, of dat je maar beperkt kunt warm douchen en dat er geen verwarming is wegens dieselttekort. Aan de andere kant vraag je je soms af wat je hier nu precies doet. Het VN-mandaat staat niet toe dat je de mensen echt helpt i.v.m. de onpartijdigheid. Corrigerend optreden is om dezelfde re-

den niet altijd mogelijk, zoals we gezien hebben met de "gijzeling" van 97 van onze mannen. Het is natuurlijk wel zo, dat onze aanwezigheid een mogelijk bloedbad voorkomt.

■ Toekomst in beveiliging

De toekomst heb ik al helemaal uitgestippeld. Ik ben hier in Srebrenica bezig met een cursus voor het diploma basis-beveiliging. Het examen kan hier in Bosnië afgelegd worden. In Nederland ga ik op kosten van Defensie verder met het vakdiploma beveiliging en de kaderopleiding beveiliging. Ik hoop dit allemaal af te ronden voor maart 1996, want dan loopt m'n BBT-contract af. Aansluitend ga ik een half jaar in opleiding bij Direct Protection Sabia VZW Antwerpen. Dit bedrijf met vestigingen in Engeland, Canada, Duitsland en België is gespecialiseerd in het opleiden van bodyguards. De opleiding is intern en duurt een half jaar. De kosten, f 11.000, lijken hoog, maar als je slaagt, krijg je het geld terug. Je bent dan wel verplicht anderhalf jaar voor hun te werken met een basisloon van netto f 1500, met daarnaast een vaste toelage op uurbasis bij een klus. De toelatingseisen zijn streng. Je moet over een goede conditie beschikken, medisch 100% zijn, geen strafblad, uitstraling hebben en minimaal een vechtsport beheersen. M'n grote droom is om voor m'n dertigste hoofd beveiliging te worden van een groot hotel of casino hier of in het buitenland. Met deze opleiding en m'n diploma's beveiliging moet dat lukken."

Srebrenica, maart 1995

Raadsman Bart Hetebrij

tekening Arend van Dam

CAMP PLESO, ZAGREB

Sgt. Marcel Nieuwenhuis

De komende weken wordt keer op keer geen toestemming gegeven door de Bosnisch-Serven om naar de enclave af te reizen. Het aantal terugkerende verlofgangers op Camp Pleso zwelt aan tot 170 man. Onder hen bevinden zich ook een aantal genisten, experts op het gebied van het bouwen van defence walls. Hun aanbod om te helpen de veiligheidssituatie te verbeteren wordt met enthousiasme aanvaard. Met één van hen, sergeant Marcel Nieuwenhuis, raak ik in gesprek over zaken als motivatie, militaire carrière en uitzending.

"Als je als kind avontuur wil en veel weg wil zijn, heb je de keus tussen varen en het korps mariniers. Mede omdat mijn vader oud-marinier is, kies ik voor het korps. Als zestienjarige laat ik me keuren. Van de 40 man blijven er 2 over. Gelukkig zit ik er bij. Op m'n zeventiende teken ik voor 4 jaar. Ik begin als infante-

2 Mei 11.30 uur worden wij, zo'n 70 verlofgangers op doorreis naar Srebrenica, opgeschrikt door 4 keiharde knallen. Zagreb en het aan Camp Pleso liggende vliegveld worden getroffen door clusterbommen. Het is het Bosnisch-Servische antwoord op de Kroatische verovering van West-Slavonië. Voor het eerst in deze oorlog is Zagreb rechtstreeks doelwit. Onder de burgerbevolking vallen doden en gewonden. Niemand heeft met deze mogelijkheid rekening gehouden. Ook op Camp Pleso is men niet voorbereid op mogelijke beschietingen. Bunkers of defence walls van bijvoorbeeld zandzakken zijn niet of nauwelijks aanwezig. Stenen gebouwen bieden nog de meeste veiligheid. Met helm en scherfvest spoeden we ons daarheen. In de enclave Srebrenica kan je zoiets verwachten, hier komt het als een volslagen verrassing.

rist en ga daarna door als verkenners en commando. In no time leer je op eigen benen staan. Het wordt zo'n leuke tijd dat ik besluit voor nog twee jaar bij te tekenen; ik vertrek voor 10 maanden naar de West. Het korps maakt z'n belofte van veel afwisseling en onderlinge hechte band waar. Je bent vaak in het buitenland en oefent ook regel-

matig met buitenlandse eenheden, soms in Noorwegen, een andere keer weer in Curaçao. Als marinier kan je bijtekenen tot je dertigste en dan is het echt afgelopen. Louter en alleen uit carrière-overwegingen besluit ik de overstap naar de landmacht te maken zoals zoveel van mijn collega's noodgedwongen doen.

■ Naar de KMS

Op de KMS kies ik voor de genie, omdat ik er al enigszins bekend mee ben en je er

veel kanten mee op kan. Het vergt een behoorlijke aanpassing. Een aantal dingen heb je anders aangeleerd, zoals de 'taal' en de exercitie. Anderzijds zijn er heleboel zaken bekend, zoals velddienst en dergelijke. Het enige wat ik er eigenlijk geleerd heb, is leidinggeven en instructievaardigheid. Na het behalen van de KMS ben ik gelijk als genist bij 11 luchtmobiel geplaatst. Ik haalde m'n rode baret.

■ Luchtmobiel volwassen?

Het hele luchtmobiele gebeuren staat nog in de kinderschoenen. Ze doen zich in de reclame beter voor dan ze in werkelijkheid zijn. Er zullen nog heel wat jaartjes over heen gaan, voordat het tot een volwassen eenheid is uitgegroeid. In plaats van het wiel opnieuw te willen uitvinden, zou men veel meer naar andere eenheden moeten kijken en daar kennis vandaan halen. Met name de mari-

110 man terug van Camp Pleso naar Nederland

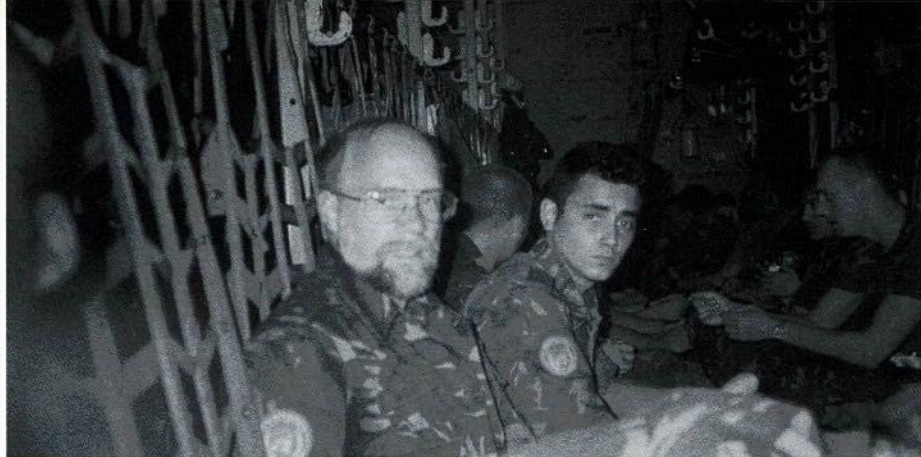
niers hebben een schat aan ervaring over optreden in bergachtig terrein, arctische en tropische omstandigheden.

Mijn taak bij Dutchbat bestaat onder andere uit het onderhouden en verbeteren van de infrastructuur van de compounds in de enclave Srebrenica. Daarnaast helpen we mee met het bouwen en inrichten van observatieposten aan de enclave-grenzen. Voor Dutchbat zijn we heel zinvol bezig. Met meer materiaal zouden we ook iets voor de plaatselijke bevolking kunnen betekenen. Ik denk bijvoorbeeld aan wegverbetering. Het blijft nu beperkt tot het repareren van gesprongen waterleidingen en het schoonmaken van de waterzuiveringinstallatie, hetgeen ook in ons belang is. Kortom een heel andere uitzending dan mijn eerste.

■ Operation Provide Comfort

In 1990 ben ik als marinier-verkenner naar Irak geweest om voor tweeënhalve maand deel te nemen aan 'Operation Provide Comfort'. Geen VN operatie dus. Onze taak was het veiligstellen van gebieden voor Koerdische vluchtelingen. Dit hield in het instellen van een 'demilitarized zone'. Alle aanwezige personen in het gebied werden ontwapend en gecontroleerd. Wij als verkenners hielden in groepen van 4 man gelijke tred met de terugtrekkende Irakezen. Soms zaten we heel dichtbij en zagen op een afstand van 200 meter een heel bataljon langtrekken. Gelukkig zagen ze ons niet. Een ander gevaar waren mijnen. Doordat de voorbereidingstijd te kort was, hadden we een kennismanco op dit gebied. Erg vervelend als je opeens in een mijnen-veld staat. We hebben echt een korps-engeltje gehad. Met name onder de Engelsen en Amerikanen zijn nogal wat doden gevallen door mijnincidenten.

Wat het meest indruk op me gemaakt heeft waren de vluchtelingen uit de bergen die in Zakho opgevangen werden in speciaal voor hen ingerichte kampen. De wanhoop op die gezichten vergeet ik nooit meer. Later raak je wat afge-

In de Hercules

stompt voor de ellende van die mensen. Je moet er afstand van houden. Zorg dat die mensen kunnen eten en slapen, maar vermijd persoonlijke contacten, anders wordt het heel moeilijk voor jezelf.

■ Overeenkomsten en verschillen

De overeenkomst tussen beide uitzendingen is dat in beide gevallen vluchtelingen beschermd worden tegen een agressor. Het verschil is dat je als VN'er niets te zeggen hebt. In Irak werden wij niet gecontroleerd zoals hier. Daar hadden we zelf checkpoints ingericht om de mensen te controleren. Het is toch van de zotte wat wij als VN'ers ons allemaal moeten laten welgevalen. In de enclave zitten 200 man op hun verlof te wachten. Voor sommigen is het de eerste keer dat ze op verlof zouden gaan. Daarnaast is er nog nauwelijks diesel, zelfs niet om brood te bakken of de koelcel van stroom te voorzien. Ze eten al weken lang noodrantsoenen. De observatieposten worden met paard en wagen bevoorrad. 's Avonds geen televisie, maar een boek bij kaarslicht. Geen stroom voor wasmachines of een warme douche. Ondertussen zitten wij hier met 170 man in Zagreb op Camp Pleso, waarvan 70 al 3 weken, zonder vooruitzicht op een eventuele doorreis naar Srebrenica. De verveling en demotivatatie nemen toe. We zaten hier toch met toestemming van

alle partijen?

■ Geruchten over wangedrag

Als klap op de vuurpijl komt een deel van de schrijvende pers nog met verhalen over vermeend wangedrag van Dutchbatters. De media kunnen je maken of breken. De ene keer doen we goed werk en de andere keer schoppen ze in je zij. De meeste mensen denken: er zal wel een kern van waarheid in zitten. Dit soort verhalen doen ons geen goed en zijn funest voor het thuisfront. Juiste en correcte verslaggeving is van levensbelang voor het thuisfront. Defensie heeft in dat opzicht de plicht alle medewerking te verlenen aan het deel van de pers wat betrouwbaar is gebleken.

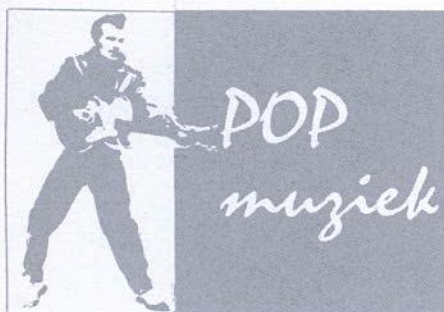
■ Levensverlenging of uitstel van executie?

Als ik terugkijk op de interventie in Irak dan heb ik het gevoel iets nuttigs gedaan te hebben althans voor de korte termijn. Er zijn enorm veel levens gered. Op lange termijn is het nog maar de vraag, zeker nu de Turken in dat gebied een grote 'schoonmaakoperatie' houden. Ook in Srebrenica verleng je het leven van veel mensen, maar is het geen uitstel van executie?"

Zagreb, mei 1995,

raadsman Bart Heterbij

NORMAAL

Het 'wij tegen de rest'-gevoel is niet kapot te krijgen

Rock-'n-roll, hoempapa en teksten in de streektaal. Dat is waarmee het Achterhoekse Normaal al twintig jaar een volstrekt aparte plaats inneemt in de Nederpop. Het jubileum wordt gevierd met een uitbundige toernee.

Met zijn haar in een staartje en een rond brilletje op zijn neus komt Bennie Jolink (48) met grote passen de loods achter het Kantoor Normaal in Zelhem binnenlopen. "Och jongens", klinkt het opgewonden, "het nieuwe speelgoed is gearriveerd."

De zanger doelt op vier stalen driehoecken, die middenin de loods op beweegbare plateaus ronddraaien. Het zijn splinternieuwe onderdelen van het decor, dat Normaal gebruikt tijdens de jubileumveldtocht (Achterhoeks voor toernee, M.G.) 'Wi-j luisteren of niet'. De vijf bandleden en een handvol roadies verdringen zich om de nieuwe spullen te bekijken en uit te proberen. Daarvoor krijgen ze niet lang de tijd. Manager Martin Jansen - door de band-

leden liever 'regelmanus' genoemd - merkt op dat er hard gewerkt dient te worden. De veldtocht begint morgen en dan kan niets meer aan het toeval worden overgelaten: zowel muzikaal als technisch mag er niets fout gaan.

Jolink is zichtbaar nerveus. "Het is superspannend, prachtig gewoon. Vroeger had ik dat nooit, vond ik zenuwen iets voor mietjes en softies. Sinds mijn auto-ongeluk in 1992 is dat helemaal veranderd. Toen heb ik voor het eerst meegeemaakt wat het is om psychisch helemaal aan de grond te zitten."

De zanger wil er geen twijfel over laten bestaan. "Zelfs toen heb ik er geen moment aan gedacht een punt te zetten achter Normaal, hoewel het er aanvankelijk niet best uitzag. Ik heb er bijvoorbeeld

lang rekening mee gehouden dat mijn arm geamputeerd moest worden. Achteraf heeft dat ongeluk de enorme veerkracht van het bedrijf aangetoond en de collegialiteit binnen Normaal. Daardoor was het juist een extra motivatie om door te gaan."

VERBAZING

De nieuwe veldtocht is inmiddels ongeveer veertig optredens oud. Met oprechte verbazing en trots constateert Jolink dat de publieke belangstelling nog groter is dan het vorige seizoen. "Elk jaar komt er nieuw publiek bij. Vaak kinderen die nog niet eens geboren waren toen wij al vijf jaar bestonden."

Hoewel het grote publiek er nauwelijks iets van gemerkt zal hebben, komt de huidige ervaring na een moeilijke periode in de jaren '80. De platenverkoop daalde toen sterk, net als de bezoekersaantallen. Het einde van de groep leek in 1987 zelfs onafwendbaar, toen het faillissement dreigde. "Onze toenmalige manager ging er in de nacht van de jaarlijkse fanclubdag met alle apparatuur vandoor en liet ons achter met een schuld van drie ton. We waren ruim tien jaar bezig, maar hadden nauwelijks meer een broek aan de kont. Alles was in één klap weggevaagd."

De zanger is nog woedend als hij eraan terugdenkt. "Die man heeft echt stelselmatig geprobeerd ons kapot te maken. Zijn bedrijfsvoering was zo ondoorzichtig, zo misselijk en laag bij de gronds, dat ik er nauwelijks woorden voor heb. Terwijl we als groep leefden in een euforische tijd, met grote successen en gouden platen, beraamde hij in het geniep zijn plannen."

Vlak voor de definitieve breuk met de manager was de sfeer als gevolg van verdachtmakingen over en weer sterk achteruit gegaan. Het juridische steekspel, met het bankroet van de exploitatiemaatschappij Normaal BV als inzet, leidde de aandacht af van de muziek. "Dat ging ten koste van de kwaliteit van onze elpees", zegt Jolink. "Aan de andere

kant gaf het ons wel weer de juiste adrenaline. We hebben de mouwen opgestroopt, ons in de handen gespuugd en gezegd 'ons krijgen ze niet kapot.'"

OPRICHTING

Datzelfe 'wij tegen de rest'-gevoel was in 1975 de aanleiding voor de oprichting van Normaal. Samen met drummer Jan Manschot zette de Achterhoekse Jolink zich af tegen 'de westerlingen'. Jolink was in 1967 naar Amsterdam getrokken, om daar als decorschilder te werken bij een toneelgezelschap. Door zijn lange haar en z'n Achterhoekse accent voelde hij zich als twintiger niet geaccepteerd.

De overstap naar de kunstacademie in Enschede was daarom een logische. Jolink wist zich sterk te ontwikkelen in expressievakken als schilderen en tekenen, maar voelde zich ook in deze studentenstad niet thuis. Later zou hij zijn talenten onder meer aanwenden voor het ontwerpen van platenhoezen, decors, t-shirts en affiches.

Na voltooiing van zijn studie - het diploma heeft hij als stil protest nooit in ontvangst genomen - keerde Jolink met zijn toenmalige echtgenote en hun zoontje terug naar het Achterhoekse Hummelo, waar ze het 'armenhuus' (toen nog ei-

gendom van de kerk) kregen toegewezen, dat de muzikant nog steeds bewoont.

Eenmaal terug in zijn geboortestreek predikte Jolink als het ware de revolutie, door Normaal op te richten. In zijn veelal autobiografische teksten gaf de zanger vanaf de eerste single 'Hels as een jagdhond' zijn mening onomwonden weer. Teksten van nummers als 'Het is kloot'n hier' (over zijn verblijf in Amsterdam) en 'Ik bun moar een eenvoudige boerenlul' (over het zelfbewustzijn van plattelandsjongeren) zijn daarvan sterke voorbeelden. "Ik denk dat Normaal erg belangrijk is geweest voor dat zelfbewustzijn", zegt Jolink. "Tegenwoordig word je niet meer als achterlijk beschouwd als je een accent hebt, of er een eigen mening op na houdt."

Niet alleen op de plaat sprak de groep zich krachtig uit. Ook in de praktijk werden geen concessies gedaan. Zo werd de 'beroemde' producer Peter Koelewijn meteen na het verschijnen van de eerste single aan de kant gezet door de toen nog volslagen onbekende Achterhoekers. Koelewijn vond de teksten te onverstaaanbaar en wilde van Normaal een soort tweede Peter & Zijn Rockets maken. Normaal paste daarvoor en pakte het in het vervolg juist nog wat ruiger en platter aan.

MUSEUM

Op het industrieterrein van Zelhem, waar Normaal sinds het midden van de jaren '80 een eigen studio en kantoor beheert, is de geschiedenis van de groep als in een museum opgeslagen. De kantoorruimte hangt vol met gouden platen. Tientallen singlehoesjes, nostalgische foto's en affiches tonen het roemrijke verleden van de band.

In deze omgeving voelt Jolink zich het meest op zijn gemak, ondanks de drukte rond de nieuwe veldtocht en het op handen zijnde jubileum. "Kijk, dat was ons eerste decordoeke", zegt hij wijzend naar de muur. "Dat hebben we zelf nog geschilderd. In die tijd was het al uniek als je überhaupt een decor had. Geld voor een lichtinstallatie was er toen natuurlijk niet, daarom hadden we een grote bouwlamp op het podium staan, zo'n grote peer. Die deed ik bij elk optreden persoonlijk aan en uit."

Om in stijl te blijven kleepte Normaal zich destijds in zwarte pakken, die voor een prikkie op de kop waren getikt bij het Leger des Heils. "Ze waren expres een paar maten te groot. Dat paste geheel in de lijn die we toen kozen. Onze vrachtwagen was ook zwart. Daar hadden we zelf 'Kiek uut Normaal' en een doodshoofd op geklad."

Dergelijke spontane uitpattingen zijn voorgoed verleden tijd. Hoewel de ideeën van de groep nog steeds dezelfde zijn, is alles tegenwoordig strak georganiseerd. De nieuwe veldtocht wordt bijvoorbeeld (voor het eerst) zwaar gesponsord. Verder moet er geregeld een single uitkomen, om platenmaatschappij Phonogram tevreden te stellen. "We hebben alvast drie nummers opgenomen, die op elk gewenst moment uitgebracht kunnen worden. Tijdens de veldtocht hebben we namelijk geen tijd om de studio in te gaan."

Het hitje 'Half um half', een cover van Nick Lowes 'Half a boy, half a man', noemt Jolink een 'tussendoortje': een leuke produktie, die welbeschouwd niet zoveel toevoegt aan het omvangrijke repertoire. Geen artistiek hoogstandje dus, maar wel een manier om de groepsnaam continu in de belangstelling te houden. En daar hebben de Achterhoekers - anders dan in de beginjaren - geen problemen mee.

JUBILEUM

Om het jubileum luister bij te zetten pakt Normaal met de nieuwe veldtocht groter uit dan ooit. Of er nu wordt opgetreden in Slagharen, Venray of Jonkersvaart: de bewegende podiumde-

len, opblaaspoppen, stro- en confettikanonnen worden altijd meegenomen. "In totaal doen we circa 120 optredens", zegt Jolink. "En we komen inderdaad in elke uithoek van het land, in volstrekt afgelegen weilanden waar ze toevallig een feesttent hebben neergezet. Dat is wel even iets anders dan een toertje langs de bekende theaters."

Fysiek is een dergelijke veldtocht zeer uitputtend, weet de 48-jarige zanger uit ervaring. "Elk jaar moet het weer beter en groter zijn dan het jaar ervoor. Een terugweg is er niet. Vorig jaar hebben we in augustus bijvoorbeeld 27 keer opgetreden. Het was toen bloedheet, continu 30 graden, zodat ik verschrikkelijk last had van mijn astma. Op zulke momenten heb ik medicijnen nodig om overeind te blijven. Niemand die het aan me merkt op het podium, maar het is gewoon doping. Legaal, dat wel, maar pure doping."

Ook de komende maanden beloven extreem zwaar te worden. In juli en augustus wordt bijna dagelijks opgetreden. Na de toernee, die afloopt op 28 oktober, worden opnamen gemaakt voor een nieuwe cd. Deze zal begin 1996 worden uitgebracht.

Martin Groenewold

Sprekten alleen "boeren" dialect?

EEN TAAL VOOR ALLEMAAL

De teksten van de popgroep Normaal zijn niet voor iedereen even goed verstaanbaar en dat is ook de bedoeling. Het Achterhoekse streekdialect van de jongens van Normaal is niet alleen hun handelsmerk, het maakt ook duidelijk dat die jongens uit de Achterhoek trots zijn op hun eigen taal en streek. Zo'n dertig jaar geleden was het ondenkbaar dat dialect op zo'n zelfbewuste manier naar buiten gebracht werd: het werd als boers en achterlijk beschouwd om geen verstaanbaar Nederlands te spreken. Ook al hebben de in streekdialect zingende popgroepen inmiddels een vaste plaats veroverd, nog steeds is er sprake van "randstedelijke arrogantie" als mensen uit het westen van ons land geconfronteerd worden met mensen die een ander accent hebben. Soms spreken zij ook nog een taal met elkaar die men niet verstaat. Bij voetbalwedstrijden, maar ook bij groepen pas opgekomen soldaten wordt al snel over "boeren" gesproken.

Bij het Staring Instituut in Doetinchem, Centrum voor het streekeigene van Achterhoek en Liemers, werkt Dr.A.H.G.(Lex) Schaars. Hij is dialectoloog en bezig een woordenboek samen te stellen van Achterhoekse en Liemerse dialecten. Hij is daarmee de aangewezen persoon om een paar vragen te beantwoorden over het verschil tussen taal en dialect en over de invloed van groepen als Normaal.

Wat is eigenlijk een dialectoloog?

Dialectologie is een onderdeel van de taalkunde. Ik heb zelf Nederlands gestudeerd en heb me daarna gespecialiseerd in dialecten. De dialectoloog houdt zich bezig met de verbanden tussen verschillende talen en de samenhangen tussen verschillende Europese dialecten. Die dialecten behoren tot taalgroepen als het Romaans, het Germaans en het Slavisch, die op hun beurt weer te herleiden zijn tot het Indogermaans. Dat is een taal, waarvan eigenlijk alleen gereconstrueerde elementen bekend zijn, omdat het niet schriftelijk is vast gelegd. Standaardtalen zijn altijd voortgekomen uit dialecten. Ze zijn betrekkelijk jong. Dialecten waren er dus eerst. Het Nederlands als standaardtaal vindt zijn beginpunt bij de vertaling van de Bijbel in 1637. Toen werd het nodig afspraken te maken over de taal, omdat zoveel mogelijk mensen de Bijbel moesten kunnen lezen.

■ Hij legt op de bank

Wat is nu het verschil tussen een dialect en een standaardtaal?

Dat zijn nu net die afspraken. Ieder dialect is spontaan gegroeid. Wat in het ene dialect niet kan, kan in een ander dialect wel. Daarom is er zoveel variatie tussen dialecten.

Toen de theologen aan die eerste bijbelvertaling werkten, hebben zij afspraken gemaakt. En omdat de meeste theologen uit Holland, het Westen, kwamen, is onze standaardtaal ook nu nog vooral "Hollands". Maar er zijn ook wel ka-

rakteristieke elementen uit het Oosten van het land in gekomen, zoals het verschil tussen "liggen" en "leggen". In het Westen wil daar nog steeds wel verwarring over bestaan. "Hij legt op de bank" zal men eerder uit de mond van een Amsterdammer dan uit die van een Achterhoeker horen.

Als ik het goed begrijp waren er dus eerst een heleboel dialecten en daarna pas de standaardtaal?

Ja, dialect is geen verbastering van de standaardtaal, zoals veel mensen denken. Het is eerder andersom: standaard Nederlands is eerder een "smeltkroes" van dialecten.

Wat vindt u nu van de opkomst van popgroepen als Normaal?

"Normaal", dat al in 1974 is begonnen, heeft zeker een positieve invloed gehad

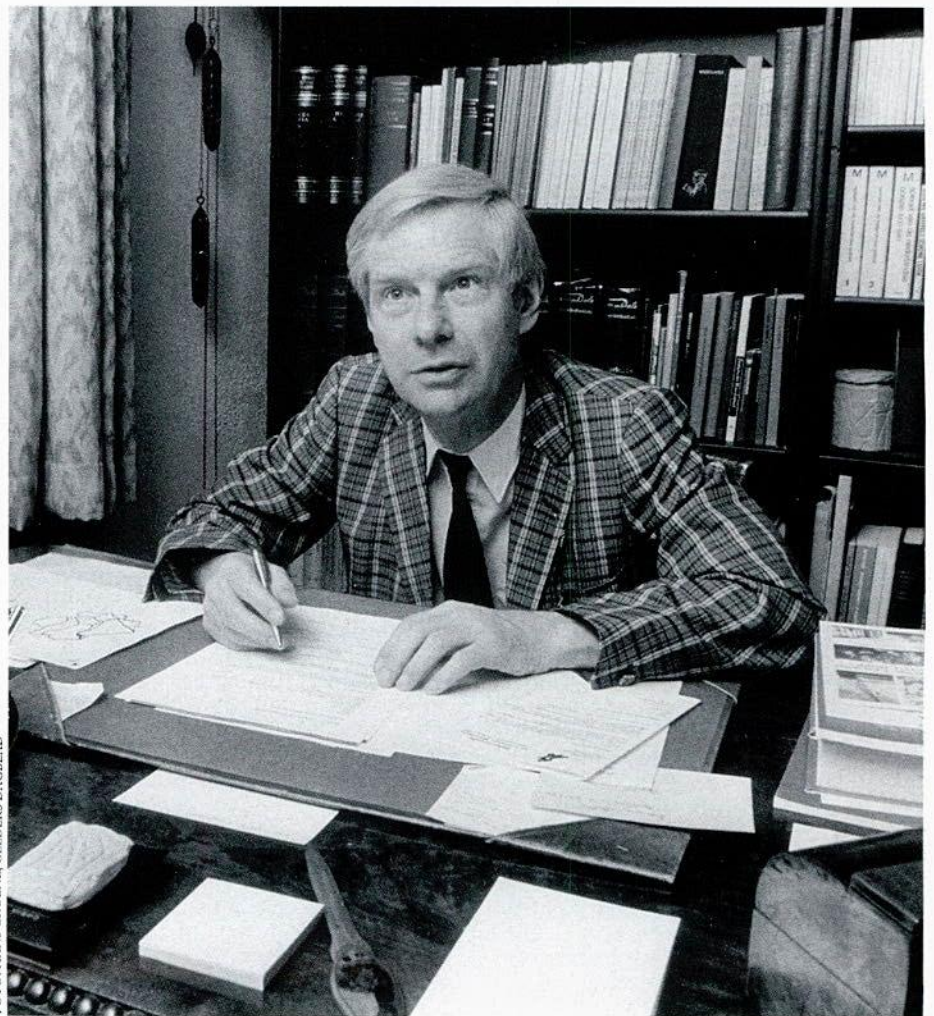
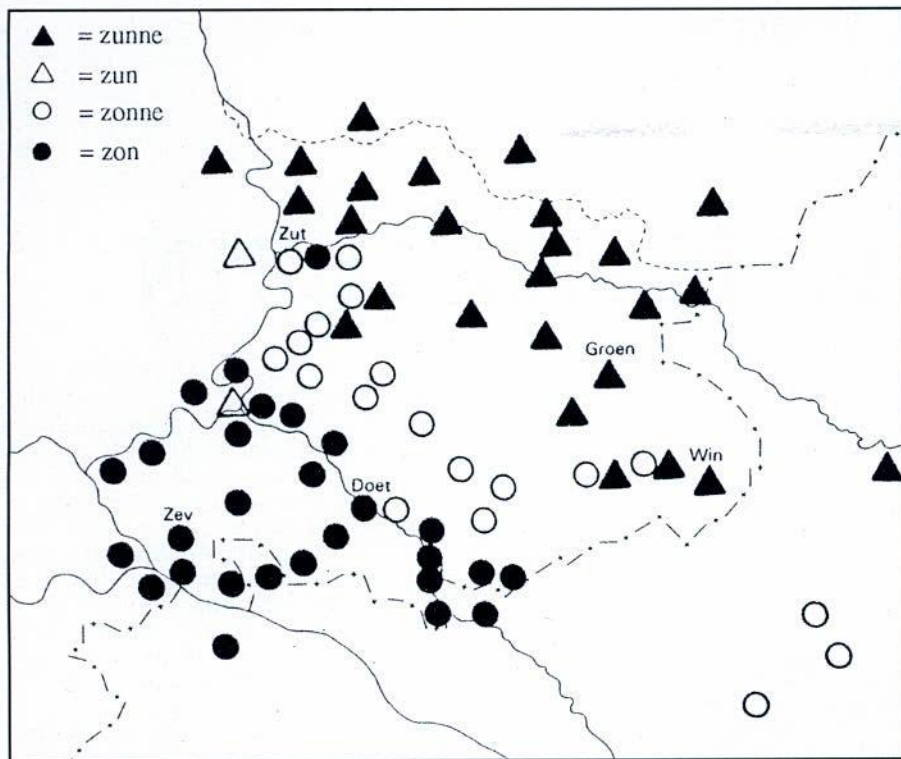

FOTO: HANS GROENE, GELDERS DAGBLAD

Verskillende uitspraken van "zon" in de Achterhoek

op de emancipatie van mensen die een dialect spreken. Er is ook de laatste twintig jaar duidelijk sprake van een grotere waardering van het streekeigene, van lokale cultuur en daarmee van dialecten. Uit de laatste twintig jaar dateren ook de nieuwe historische verenigingen, die een bloeiend bestaan leiden. Ze bestrijken vaak een veel kleiner gebied dan de oudere verenigingen, die zich dikwijls met een hele provincie bezighouden.

Hoe zou dat komen?

Ik denk doordat het individu de laatste jaren veel meer centraal is komen te staan. Men overziet vaak de grote verbanden niet meer helemaal en mensen gaan zich meer hechten aan de eigen omgeving. Ze gaan zich realiseren dat de oude gebouwen om hen heen waarde hebben en niet moeten verdwijnen, ze beseffen dat het oude dialect dat gesproken wordt ook bij hun streek hoort en daarmee "van hen zelf" is.

■ Normaal als ambassadeurs

Het leuke van een groep als "Normaal" is dat zij jongeren aanspreken. Ze zijn eigenlijk een soort ambassadeurs van het dialect. Mensen worden zelfbewuster "ik ben wie ik ben" en niet achterlijk of boers.

Kan er niet iets griezeligs zitten in die sterke benadering van het streekeigene of het volkseigene? Ik denk aan de vroegere Duitse verering van de Heimat.

Wat is er op tegen om trots te zijn op je eigen achtergrond? Zolang het niet ont-aardt in "hier is het beter" zie ik niet zo veel risico. Nu hebben mensen uit de Randstad misschien wel de neiging om iemand met een zachte g een etiket op te

plakken: jij bent een boer, men moet echter wel bedenken dat het Randstedelijke "hij heb" ook een afwijking van de standaardtaal is, waarop men weer aangekeken kan worden. Vaak is het afkeuren, of erger nog: het belachelijk maken van dialect, een poging om macht over een ander te krijgen, van een groep tegenover een individu. Er is echter geen enkele basis om je superieur te voelen op grond van de taal die je spreekt.

■ Elk dorp een eigen dialect

Het is in dit verband wel aardig om te vertellen dat mensen uit het ene dorp, die een paar woorden anders uitspreken dan de mensen van het dorp ernaast, vinden dat hun dialect het echte dialect is. Zo proberen mensen zich toch altijd te onderscheiden van anderen. Dialect is zo plaatsgebonden dat veel mensen bijvoorbeeld het dialect van Normaal niet echt dialect vinden. Het is ook meer een 'regiolect', waarin elementen van verschillende dialecten terug te vinden zijn. En dan klinkt het al gauw anders en niet meer eigen.

Zijn er bepaalde voordelen aan het spreken van dialect verbonden?

Jazeker, doordat je twee talen kent, Nederlands en dialect, heb je veel meer begrip voor andere mensen die Nederlands als tweede taal moeten leren. Het omgekeerde gebeurt nu trouwens ook. Op de scholen wordt standaard-Nederlands gesproken; kinderen die thuis ook Nederlands spreken en geen dialect, krijgen het dialect als tweede taal van hun vriendjes en vriendinnetjes mee.

Het is wel zo, dat gebleken is dat op HAVO en VWO-scholen eigenlijk geen dialect gesproken wordt, wel op de technische en agrarische scholen en op de MAVO's.

■ Dialectsprekende soldaten

Veel beroepssoldaten hebben niet zo'n erg hoge opleiding. Je kunt dus verwachten dat er nogal wat dialectsprekers opkomen, nu in de nabije toekomst. Hoe moet je dat als groepsleider of commandant nu aanpakken?

Om te beginnen zou men zich moeten realiseren dat ieders taal afwijkt van de standaardtaal, daar heb ik het hiervoor al over gehad. Het slaat dus nergens op om af te geven op iemands taal, accent of woordgebruik. Je kunt met elkaar afspreken welke taal gesproken wordt als de groep bij elkaar is en je kunt duidelijk maken dat het met elkaar spreken van een gevarieerd Nederlands, wat iedereen verstaat, een vorm van tolerantie is tegenover elkaar. En dat lijkt me belangrijk als je zo nauw met elkaar optrekt.

Hartelijk dank voor dit gesprek en veel succes met het woordenboek.

Joan Merens

Een gastouder en "haar" kinderen

VAN DE EEN NAAR DE ANDER LOPEN

Op een zonnige dag in mei bel ik aan bij Eileen Stevens, gastouder van een gastouder-project. Ik ben vroeg gekomen, zodat ik de binnenkomst van de kinderschare zou meemaken. Ze verwacht er die ochtend vier. Samen met haar dochter Demi zijn het er dus vijf. Allemaal tussen de twee en de drie. Haar flat is ruim, licht, met een echt vijfde-verdiepingen-uitzicht op de omringende flats en het groengebieden. Voor vijf kindertjes een prima speelplek, blijkt later. Als ik een bak koffie voor me heb staan, gaat Eileen nog even verder met de voorbereidingen voor de ochtend. En dat is voornamelijk een strijd leveren met haar dochter welk speelgoed 'weggelegd' wordt.

Eileen (terwijl Demi achter haar moeders rug gauw haar grote bruine beer weer terug in de kast legt): 'Ik heb gemerkt dat deze flat eigenlijk te klein is voor de opvang van vijf rennende en spelende kinderen als ik al ons speelgoed uitstal. In het begin deed ik dat dus. Ik was bang dat er anders niet genoeg zou zijn. Maar dan is echt binnen de kortste keren het huis te klein! Nu leg ik de helft ongeveer weg. En dat gaat veel beter.' Wel zijn er twee fietsjes aanwezig. Dat voorkomt een hoop ruzie. Hebben de kinderen dat veel? Eileen: 'Nou, dat valt wel mee. Ik ben wel de hele ochtend bezig om dat te voorkomen. Ik ren van de één naar de ander. Je hebt het meeste last van je eigen kind, natuurlijk. Die moet ineens al haar speelgoed delen en andere kinderen met haar speelgoed laten spelen. Dat levert nogal eens wat problemen op. Maar ze leert er ook een hoop van.'

'De kinderen spelen het grootste deel van de ochtend zelf. Maar ik las steeds momenten in dat we dingen samen doen. Een boekje lezen, een huis bouwen. Liedjes zingen. Dat helpt om ze weer even tot rust te laten komen.

Diezelfde functie heeft ook het eten en drinken. Dat laat ik ze niet rondlopend doen of zo, nee, ik zet ze allemaal aan tafel en dan kletsen we ook gezellig samen.'

Het eerste kind komt binnen. Ziet meteen dat er een vreemde is en verdwijnt dan ook gelijk achter zijn vader. Eileen lokt hem daar vandaan en binnen luttele seconden is het jongetje druk in de weer om samen met Demi een fiets te beklim-

men. Meteen als de vader weg is, komt een tweeling binnen. Het is onmiddellijk een echte crèche. De kinderen zijn duidelijk blij om elkaar en Eileen te zien. En ook deze tweeling duikt meteen op het speelgoed. Boekjes, Duplo, kralen, poppen, blokken. Eileen zegt dat ze nu eerst zelf even gaat koffie drinken. Het eerste kwartier zijn de kinderen zo druk bezig, dat is eigenlijk het enige moment dat ze rust heeft. Op een ander moment komt ze niet aan koffie toe. En dat klopt, merk ik in de loop van de ochtend.

Nadat het laatste kind is binnengekomen en Eileen haar koffie op heeft, begint 'het programma'. Steeds is er wel een kind dat verschoond moet worden, veters gestrikt, even geholpen met een pop, dat geslagen is en getroost moet worden. En dan zorgt Eileen ook steeds weer dat er iets gezamenlijks gebeurt. Op deze zonnige ochtend zet Eileen de vijf kindertjes van twee aan het schilderen. Ze krijgen allemaal een schort voor en grote kwasten en een bordje met een paar kleuren. Ze maken samen een grote tekening. Eileen tekent een grote vogel en de kinderen kleuren hem in. Het is een groot succes ... dat slechts tien minuten duurt. Daarna ruimt ze een kwartier lang op. Eileen: 'Kinderen van twee hebben nog maar zo'n korte spanningsboog. Ik vond nu al dat ze het lang volhielden.'

Eileen gaat nooit naar buiten met de kinderen. 'Ik vind het teveel risico om in mijn eentje met vijf kinderen naar buiten te gaan. En er zijn twee ouderparen die ons balkon eng vinden. Dus daarom laat ik de kinderen daar ook niet op spelen. Dat vind ik wel jammer. Demi speelt wel alleen op het balkon.'

Nadat alle kinderen punctueel zijn opgehaald en Demi doodmoe in slaap is gerold vraag ik Eileen hoe het contact met de ouders van de kinderen verloopt. 'Dat gaat uitstekend. Ze komen de kinderen altijd stipt op tijd brengen en halen. Dat is heel fijn. We wisselen ook best veel uit over de kinderen. Ik zie ze natuurlijk ook veel. Drie van de vier komen vijf ochtenden van half negen tot half een hier. De vierde komt drie ochtenden. Dat is veel. Dan leer je elkaar goed kennen hoor. De ouders willen ook graag van mij weten hoe hun kind zich hier gedraagt. Ik

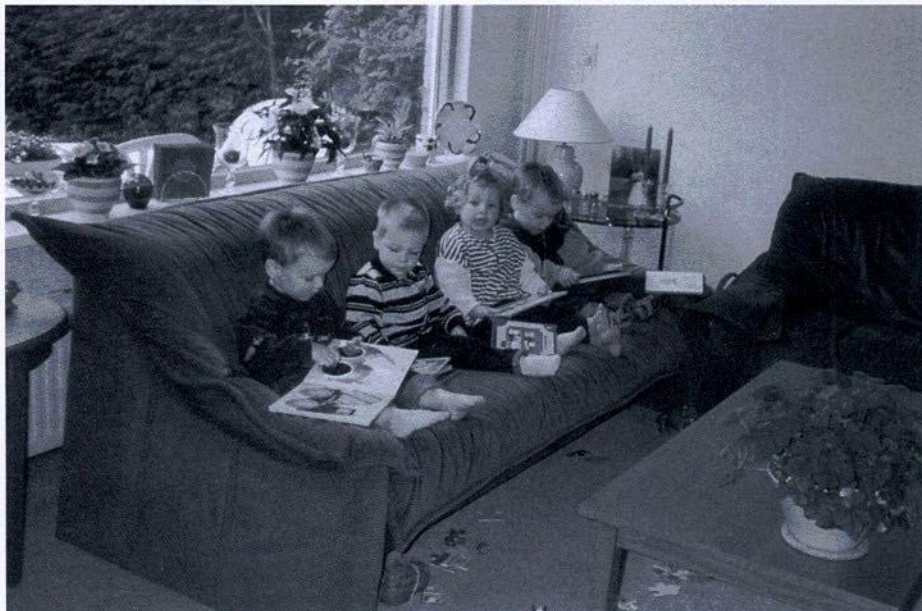
Kinderopvang bij Defensie

Het is soms moeilijk te begrijpen dat zo veel militairen en burgers niet meer zeker zijn van hun baan, terwijl tegelijkertijd Defensie maatregelen aankondigt om een "aantrekkelijke werkgever" te worden voor nieuw aan te trekken personeel. Een maatregel, die al enige jaren van kracht is, is de regeling kinderopvang voor militairen en burgers, werkzaam bij Defensie. Deze maatregel was bedoeld om het werk bij Defensie voor vrouwen met kinderen aantrekkelijk en in ieder geval mogelijk te maken. Ondertussen maken zo'n tweehonderd mensen gebruik van de regeling en is er een wachtlijst, omdat het geraamde budget niet voldoende blijkt te zijn. Een succes dus, deze regeling, nu en hopelijk ook in de toekomst. Maar bereikt hij zijn doel: werken bij Defensie voor meer vrouwen aantrekkelijk maken? Hoe denken ouders erover en hoe ziet kinderopvang er eigenlijk uit? In een drietal EGO's (mei, juni en juli/augustus) aandacht voor verschillende vormen van kinderopvang en een antwoord op deze vragen.

schrijf wel eens wat op voor de ouders. Ieder kind heeft een schriftje. Bijvoorbeeld: Tessa heeft vanochtend niks gedronken. Of: Niko heeft ruzie gehad met Demi, maar ze hebben het heel lief goed gemaakt. Dat soort dingen. Ik schrijf niet altijd hoor. Maar de ouders vinden dat hartstikke leuk!"

Zo'n kleine kleutergroep is natuurlijk voor Demi heel leerzaam, vooral omdat de wachtlijsten voor peuterspeelzalen zo lang zijn. Eileen: 'En Demi is er echt al sinds haar anderhalfste helemaal aan toe om met andere kinderen te spelen en te vechten. Zij geniet van deze ochtenden. Ik ook. Ik vind alle kinderen leuk. Dat was niet meteen zo, maar de band is met ieder kind na verloop van tijd gegroeid. Dat is een fijn gevoel, dat je relatie met zo'n kind verandert. Ik vind het heerlijk om te zien hoe ze van elkaar leren.'

Sabine Funneman

IK HOEF NIET ALLES ZELF TE REGELEN

Bij de sectie Infrastructuur, Ruimtelijk Ordening en Milieu van DOKL werkt Kapitein Jos van Ginkel, vader van twee dochters. Als coördinator van genoemde sectie werkt hij twee tot drie dagen per week op kantoor en is hij verder op stap in zijn regio Noord- en Zuid-Holland en Utrecht, bezig met overleg over onderhoud- en nieuwbouwplannen van alles wat de landmacht daar aan infrastructuur heeft. Als vader is hij nauw betrokken bij de opvoeding van zijn dochtertjes: zo heeft hij bij de geboorte van de eerste ouderschapsverlof opgenomen en bezoekt hij regelmatig de bijeenkomsten van het kinderdagverblijf. De ervaringen van Jos van Ginkel.

"Mijn vrouw werkt halve dagen en het was voor haar duidelijk dat ze zou blijven werken. Ik heb dat altijd toegejuicht. Tijdens de eerste zwangerschap hebben we bij beide werkgevers geïnformeerd naar kinderopvang. De werkgever van mijn vrouw gaf alleen een vergoeding, terwijl de KL-regeling via Humanitas veel meer voordelen bood. Zo heb je prioriteit bij plaatsing, omdat bedrijfsplaatsen gegarandeerde inkomsten bieden voor een kinderdagverblijf, en bekijkt Humanitas of de opvang van jouw keuze aan de criteria voldoet. Dat is geruststellend en dat hoef je dan niet allemaal zelf uit te zoeken.

De regeling is op papier flexibel en blijkt dat in de praktijk ook te zijn. Je hebt maximale invloed op de keuze van een crèche, de financiële afwikkeling gaat goed en bij ons tweede kind werd tijdelijk een gastouder gezocht en gevonden toen er nog geen plaats op de crèche was.

We hebben bewust gekozen voor een crèche en niet voor een gastouder-project, omdat ze daar meer contact hebben met andere kinderen en er meer mogelijkheden zijn wat betreft spelen en begeleiding. De kinderen gaan er twee en halve dag per week heen en hebben het erg naar hun zin. Prettig voor ons is de feedback die wij als ouders krijgen. Je hoort hoe je kinderen zich ontwikkelen

in relatie tot andere kinderen en wordt soms heel voorzichtig ergens op gewezen.

Ik geloof dat ik één van de eerste militairen was die gebruik maakte van het ouderschapsverlof. Ouderschapsverlof is

een "recht", hetgeen nogal ongebruikelijk is in het militaire systeem. Mijn baas, bij wie mijn rekest terecht kwam, begreep eerst niet dat hij geen beslissingsbevoegdheid had. Achteraf vind ik dat, omdat de andere 50% van je functie niet ingevuld wordt, je werk er wel onder te lijden heeft. Dit neemt natuurlijk niet weg dat ik enorm van het ouderschapsverlof heb genoten. Bij de geboorte van de tweede dochter heb ik geen verlof meer opgenomen.

Een paar keer per jaar organiseert de crèche themadagen over herkenbare zaken bij de opvoeding. Zo hebben ze een keer uiteen gezet hoe zij tegen hun opvoedingstaak aankijken. Heel nuttig en leerzaam.

De kinderen leren veel dingen op de crèche: liedjes, spelletjes, knutselen. We hebben een boekje met liedjes van de crèche, dan kunnen we thuis ook zingen. Ze krijgen vriendinnetjes en gaan naar partijtjes. En als een kind er aan toe is mag het meehelpen op de crèche. Er is speciale aandacht voor jouw kind, want er is genoeg begeleiding. Ze weigeren ook kinderen als de groepen te groot worden.

Bij het zoeken van een gastouder, wat wij door tijdelijk plaatsgebrek op de crèche moesten doen voor onze tweede, ga je meer op je intuïtie af dan bij het zoeken van een crèche. Het moet maar klikken. De consulente van Humanitas is er dan bij en zorgt er voor dat er goede vragen worden gesteld. Dat geeft dan toch wat meer zekerheid.

Als alle KL-regelingen zo zouden werken als deze, zag het er goed uit voor de KL en haar personeel!"

JM

ALS IK VRIJKOM

*Als ik vrijkom
ga ik iemand vragen
mij aan te raken
heel voorzichtig graag
en langzaam
raak me aan
ik wil weer leren
hoe het leven voelt.*

*Ik ben zeven jaar
door niemand aangeraakt
zeven jaar lang
zonder aanraking
en ik weet nu
wat 'onaanraakbare'
betekent.*

*Niet totaal zonder aanraking
ik kan de dingen tellen
die ik voelde;*

*een: vuisten
in het begin felle woeste vuisten
beukend en beukend
tot ik me gillend herinner
laat me gaan
laat me alsjeblieft gaan
twee: handen
de eerste vier jaar handen
iedere dag
zoekende klophanden
-armen hoog, schoenen uit, benen uit elkaar-
pookhanden, methodisch, zwaar, onverschillig
alle eigenheid wegtastend.*

*ik wil geen vuisten en handen
ik wil
weer aangeraakt worden
en aanraken
ik wil mij weer levend voelen
wanneer ik vrijkom...
wil ik zeggen
hier ben ik
raak me alsjeblieft aan.*

Hugh Lewin, Zuid Afrika

WORLD LIBERTY CONCERT

Op 8 mei was het zover; ter herdenking van de vijftigste viering van de bevrijding van Europa, werd het World Liberty mega-pop-spektakel gehouden in Arnhem. 170 miljoen mensen in 30 landen waaronder Nederland, plus natuurlijk de 80.000 toeschouwers op het terrein zelf, konden genieten van de muziek van grootheden zoals Joe Cocker, Wet Wet Wet, Cindy Lauper, Candy Dulfer, Art Garfunkel en UB40.

■ De brug

Toepasselijk was de locatie vlak bij de John Frostbrug in Arnhem gekozen. Want deze brug gold eventjes als het symbool voor de bevrijding die voor een flink deel van Nederland pas na de beruchte hongervinter kwam, voor de verbeterde tegenstand van de Duitse bezetter in die laatste dagen van de oorlog en voor de talloze offers die gebracht werden door de geallieerde soldaten. Het wervelende spektakel, dat het midden hield tussen een groots opgezet theater en een popfestival werd aan elkaar gepraat door Walter Cronkite. Ook dit was niet toevallig: de vermaarde Amerikaanse televisiepresentator van CBS rolde destijds met de eerste geallieerde tanks bevrijd Europa door en deed daar verslag van.

■ Meer Thema's

Behalve de herdenking van 'Vijftig Jaar Bevrijding' droeg het festival ook de thema's 'Streven Naar Vrede' en 'Vrijheid En Democratie In Zowel Heden Als Toekomst'. Muzikaal componist Alan Parsons werd hierin bijgestaan door de reeds eerder genoemde topartiesen en het voltallige Metropole Orkest en een koor. Overdag zouden ook Lois Lane, 2

Brothers on the First Floor, Bert Heerink, René Froger en Marco Borsato van zich af zingen. Maar voor de verwezenlijking van de gigantische show vol vuurwerk, waterfonteinen, tanks, zoeklichten, boten en helicopters, was de me-

uit België en je zag dat enorme podium per dag gewoon de lucht in groeien. De werksfeer was opperbest, ik heb met verbazing staan kijken naar ouwe knarren die net zo hard renden en sjouwden als de jongere knapen. Grappig was trouwens dat de Nederlandse trucks keurig recht stonden en de trucks uit België schots en scheef. Het waren overigens burgers hoor', vergoelijkt hij.

WORLD
LIBERTY
CONCERT®

■ Medewerking Leger

De drie hoofdthema's van het spektakel werden ondersteund door middel van 'live' actie en een flinke dosis speciale effecten. De hoeveelheid aan materieel dat werd ingezet, is zonder meer gigantisch te noemen. Een geluidsinstallatie van 1 miljoen watt bijvoorbeeld, en een laserlichtshow op diverse, 50 meter hoge lichtinstallatietorens en op pontons waren rond de John Frostbrug gepropt. Helicopters cirkelden dreigend door de lucht, en op de Rijn trokken speedboats rondjes en waren waterkanonnen actief. Tientallen soldaten, manschappen van het 11e bataljon, parachutespringers en figuranten vormden een belangrijk onderdeel van de show, en zorgden samen met de optredens van de artiesten voor een indrukwekkend geheel.

dewerking van de Landmacht en de Luchtmacht gevraagd.

Adjutant Ad Leijen, toen nog werkzaam bij de Sectie Communicatie van de 11e Luchtmobiele Brigade vindt de professionele en soepele manier waarop alles in gereedheid kwam nog steeds opmerkelijk: 'Die Bühne kwam helemaal

De medewerking van het leger voor het showonderdeel kwam weliswaar gemakkelijk tot stand, maar gebeurde op het laatste nippertje, aldus Leijen. 'Het bataljon dat heeft meegedaan is pas in het laatste stadium gevraagd, deze club was op de oefening 'Wildflecke' in Duitsland en zou eigenlijk doorgaan naar een andere oefening. Maar ja, vind maar eens op het laatste moment een eenheid die het zou kunnen doen qua logistiek. Bovendien moest de eenheid goed ingespeeld zijn en toch wel over enig acteerwerk beschikken en ook zelfvertrouwen uitstralen.'

■ Weer "andere" dingen voor rode baretten

Volgens adjudant Leijen moesten de manschappen van de Alpha compagnie wel een beetje overgehaald worden om er aan mee te doen, want die waren het beu om telkens maar andere dingen te doen, een logisch gevolg van het feit dat de Rode Baretten in het speerpunt liggen van de wervende publiciteit van het leger. 'De regisseur die verantwoordelijk was voor het onderdeel show, dus niet Alan Parsons, heeft toen de manschappen alles in een half uur tijd uitgelegd. Hij was zo goed in het vertellen in hoe hij het zag dat de manschappen ervoor gewonnen werden.'

Dat het leger werd gevraagd door de organisatie, was eigenlijk een logische stap vindt adjudant Leijen, want 'zoek maar eens zo'n 150 werkende geweren, en 150 burgers met een wapenvergunning. Waar haal je die vandaan? Daar komt nog bij dat het veel te veel rompslomp zou zijn om alles authentiek te doen. Er rijden op dit moment nog maar twee Sherman tanks uit de Tweede Wereldoorlog rond in Nederland en waar haal je zoveel uniformen uit die tijd vandaan?'

■ Alles uit de kast

Daarom werd besloten alles in een eigentijds jasje te gieten. Op het terrein lagen bijvoorbeeld zeskantplaten, maar dan wel meteen de hele landsvoorraad. 'Alles wat we hadden is daar neergelegd. Alle depots waren leeggehaald' gnuift adjudant Leijen.

FOTO'S BESCHIKBAAR GESTELD DOOR SECTIE COMMUNICATIE 11 BRIGADE LUCHTMOBIEL

Op de John Frostbrug schoten de soldaten met FAL's en MAG's, hedendaagse wapens van Belgische makelij, losse flodders in het rond en denderden twee uiterst moderne Leopard 2 tanks rond. Voor die tanks werd als voorzorgsmaatregel het hele stroomnet van de brug ontklaard gemaakt, want als een antenne van zo'n Leopard een stroomleiding had geraakt, had dat natuurlijk uiterst onaangename gevolgen kunnen hebben voor de tankbemanningen. Ook de luchtmacht was aanwezig met een Nike-bat-

■ Van een leien dakje

Volgens adjudant Leijen ging het allemaal van een leien dakje: 'De prognoses van de bezoekersaantallen werden op een gegeven moment bijgesteld, want de voorverkoop kwam toch wat traag op gang. Dus werd besloten het terrein kleiner te maken door het podium meer naar de brug toe te draaien. Maar dat was wel goed voor het hele gebeuren. Na het bijstellen van het podium, dichterbij naar de brug toe, werd het publiek nog meer deelgenoot van de hele show. De hitte van de explosies kon je voelen!'

Terugkijkend op het spektakel is adjudant Leijen ook over het muzikale aanbod wel tevreden: 'Wat me opviel was dat s'middags tijdens het voorprogramma de grootste namen het minst succes hadden. Er waren een stel rappers of zoiets, nou die maakten zo'n brok herrie dat ze bijna een fluitconcert kregen van het publiek. En toen, om ongeveer 19.00 uur kwamen er opeens zwaailichten en dikke limousines voorbij. Daar zaten Joe Cocker en Walter Cronkite in.'

Zijn militaire kloffie heeft adjudant Leijen enorm geholpen de hele show van alle kanten te kunnen bekijken. 'Ik mocht eigenlijk alles, als ik maar niemand voor de voeten liep. En alles was daardoor goed bereikbaar, dus ik hoefde niet naar slinkse wegen te zoeken om iets te willen zien.'

JE KON DE HITTE VAN DE EXPLOSIES VOELEN

terij om het decor zo realistisch mogelijk te maken.

De zoeklichten die felle sporen door de avondlucht trokken en zo een dramatische tint aan het muziekspektakel gaven, stamden overigens wel uit de Tweede Wereldoorlog: 'Die zoeklichten waren uit 1941 en die kwamen van een Belgisch bedrijf. Van één zoeklicht was de spiegel gebroken, maar ja, zei een Belgische meneer tegen me, bij wie moeten we een nieuwe spiegel halen?' mijmert adjudant Leijen.

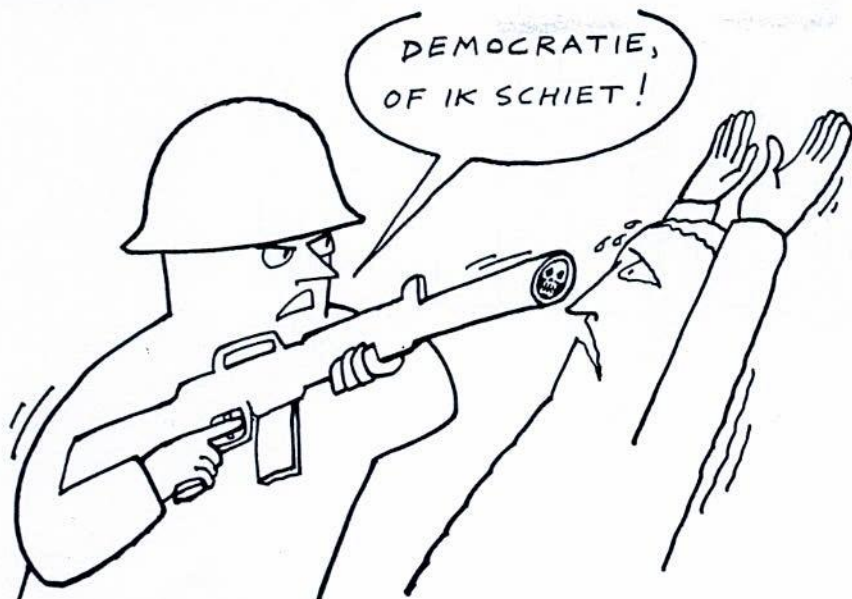
■ Prima samenwerking

Maar wat volgens adjudant Leijen toch de doorslag heeft gegeven was de samenwerking tussen leger en organisatie: 'De organisatie vond tenslotte ook dat het zonder medewerking van de Landmacht en de Luchtmacht op deze manier nooit mogelijk was geweest. 's Avonds ben ik nog even -illegaal- de artiestent in geweest. Ik was als de dood om eruitgestuurd te worden als een kleine jongen. Daar heb ik Joe Cocker nog zien staan. Toen dacht ik, goh, dat zijn dus de mensen die 170 miljoen toeschouwers aan de buis hebben gekluisterd.'

Theo Paymans

'T ZOU VERBODEN MOETEN WORDEN....

TEKENINGEN AREND VAN DAM

De Amerikaan Val M. was een aardige collega op de school in Nigeria. Hij had zich begin jaren 60 opgegeven voor het Peace Corps, zoals zovele idealistische, Amerikaanse jongeren. Val deed geen kip kwaad, maar we kregen wel ruzie over wapenbezit. Er kwamen in ons Nigeriaanse binnenland roofovervallen voor op de huizen van buitenlandse leerkrachten. Val schafte zich een pistool aan: "Als zo'n kerel het waagt hier in te breken, schiet ik hem dood!" Ik probeerde mijn huisgenoot ervan te overtuigen, dat, tegenover ons recht op bezit, ook het recht op leven staat van zelfs een inbreker. Val was niet te vermurwen: in het Democratische, Vrije Amerika, het "land of the free, home of the brave" mag de burger zijn eigendom met de wapens verdedigen. Ik weet niet zo goed wat democratie is, maar het betekent in elk geval niet dat je eigen rechter mag spelen en dat je inbrekers mag neerschieten.

En ik weet ook nooit zo goed waar Vrijheid begint en ophoudt. Omdat 'mijn' vrijheid kan botsen met die van een ander. Ik mag in de trein op mijn walkman naar muziek luisteren, maar als mijn koptelefoon lekt, dan wordt mijn bas-gedreun een hinderlijke inbreuk op de vrijheid van anderen. Vrijheid kan dus niet onbeperkt zijn.

Later (in 1964) kreeg ik ruzie met hem over de Amerikaanse buitenlandse politiek. Volgens de liberale Amerikaan Val had zijn regering het recht om Cuba via een economische wurggreep te dwingen het voorbeeld van de Amerikaanse Democratie te volgen. En hij vond het normaal dat de VS via militaire inmenging Vietnam wilden dwingen het voorbeeld van de Amerikaanse Democratie te volgen. En veel democratische Amerikanen vonden het terecht, dat hun regering het Vietnamese volk liet bombarderen om het te redden voor de democratie.

Sommige Amerikanen, die zichzelf democraat noemen, houden er ook in hun binnenlandse politiek rare opvattingen op na. Er zijn in Amerika zelfs mensen die vinden dat anderen het recht op leven verliezen als zij abortus plegen. Deze aanhangers van de Pro-Life beweging eisen het recht op om voorstanders van abortus te doden uit eerbied voor het Leven. Andere extreem-rechtse Amerikanen vinden de Amerikaanse regering te links en eisen daarom het recht op om bomaanslagen te plegen - ook al komen daar (Oklahoma) tientallen kleuters bij om.

Wat is Democratie eigenlijk? De eenpartij-democratie heeft afgedaan - de communistische regeringen bleken een fiasco en in veel Afrikaanse landen heeft de internationale druk ook geleid tot de vorming van meer partijen. Maar wordt een land vanzelf een democratie als er maar meer partijen aan de verkiezingen deelnemen? Als die verkiezingen worden gewonnen door geknoei en corruptie? Is het wel een democratie dat (na eerlijke verkiezingen met meer partijen) de meerderheid van 50% + 1 de regering vormt? En als zo'n democratische regering dan beslist om een ander land aan te vallen? Is het democratie als een meerderheidsregering besluit om de dood-

straf in te voeren? Is het normaal dat in een democratie burgers vuurwapens mogen gebruiken om inbrekers neer te schieten?

Is het een democratie waar clubs mogen bestaan die in een soort nazi-uniformen ageren tegen joden, zwarten, buitenlanders? Is de VS wel een democratie waar de Ku Klux Klan geweld tegen zwarten mag propageren; waar Neo-Nazis de haat tegen joden mogen propageren en waar de John Birch Society en andere organisaties het leven onmogelijk willen maken voor communisme, socialisme, humanisme en atheïsme? Is het echt democratisch om haat-clubs alle ruimte te geven? Hebben hun slachtoffers niet het recht gevrijwaard te worden van de haat die bedreigend is?

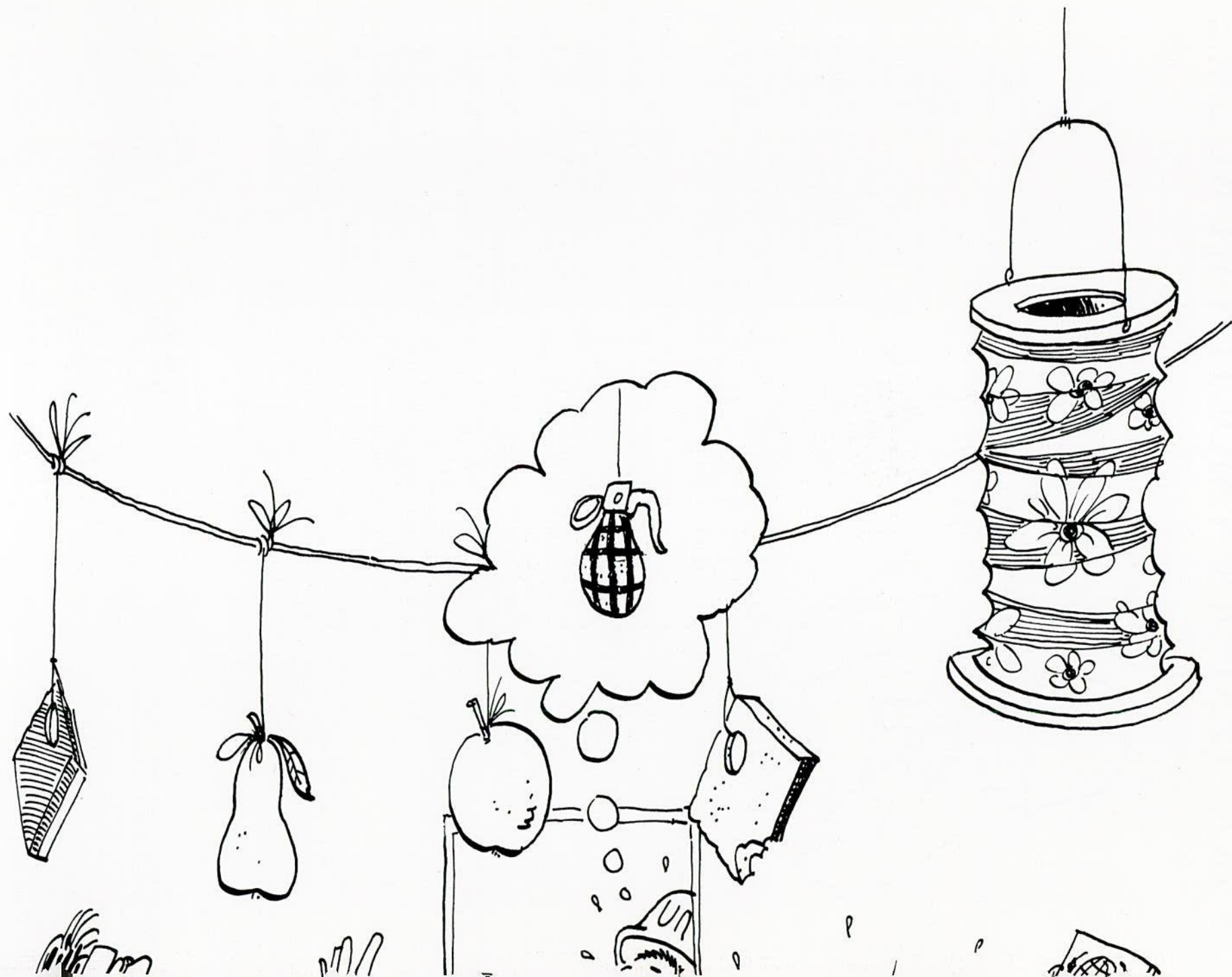
De bijbel is geen handboek voor democratie en vrijheid, maar de Tien Geboden zouden aangevuld kunnen worden:

U zult inbrekers niet doodschieten;
U zult niet voor eigen rechter spelen;
U zult niet voor de doodstraf zijn;
U zult andere bevolkingsgroepen niet haten;
U zult andere mensen niet treiteren of discrimineren;
U zult medepassagiers niet storen met lekkende koptelefoons.

Ik weet niet zo goed wat democratie en vrijheid precies inhouden. Maar *ik* kan de doodstraf er in elk geval niet mee rijmen. De doodstraf zou verboden moeten worden. En het lijkt me buiten kijf dat discriminatie en racisme ook niets met democratie te maken hebben. Ook dat zou verboden moeten worden. En als we dan toch bezig zijn, mogen die lekkende koptelefoons ook best in de ban.

Karel Roskam

roné

FRANS MASEREEL

'bezeten kunstenaar en humanist-pacifist'

De houtsnijder aan het werk, januari 1925

FOTO THEA STERNHEIM

"In de catalogus van Hôtel Drouot voor de Parijse veiling van zijn archief en correspondentie in 1984 wordt Frans Masereel 'schilder, houtsnijder en humanist' genoemd, en dat zou hem ongetwijfeld beter hebben bevalen dan de collectie etiketten waarmee hij in de loop van zijn leven is bedacht: van 'expressionistisch idealist' tot 'romantisch realist' en 'romantisch expressionist'; van 'burgerlijk pacifist' tot 'beeldagitor in joods-marxistische dienst'- zijn 'eretitel' in het Duitsland van de jaren dertig."

Zo begint de Belgische germanist Joris van Parys (geb. 1944 en werkzaam als vertaler bij de Europese Ministerraad) het voorwoord van zijn lijvige biografie over de grootste Vlaamse graficus van deze eeuw. In een vraagsprek met het dagblad De Morgen zei hij te willen bereiken met zijn boek "...dat duidelijk wordt dat de man een bezeten kunstenaar en een bezeten humanist-pacifist was. Dat hij in bepaalde periodes van zijn leven, zoals tijdens de Eerste Wereldoorlog in Genève en in de jaren dertig in de antifascistische beweging, zijn werk gebruikte in die strijd voor humanistische en pacifistische waarden. (...) Zijn werk en zijn persoonlijkheid zijn niet los te zien van alles wat zich in die bijna honderd jaar Europese cultuurgeschiedenis heeft voorgedaan. Als hij zich, zoals zoveel kunstenaars, in zijn atelier had opgesloten dan was Masereel Masereel niet geweest. Zijn belang is onlosmakelijk verbonden met zijn engagement. Zo simpel is dat."

■ Anarchistische idealen

Op wie en wat was de kunst van Masereel betrokken en hoe ontstond dat engagement? Voor een antwoord op de eerste vraag hoeft je alleen maar naar zijn, zeer 'leesbare', werk te kijken. Hoe werd hij zo gegrepen door die schrijnende maatschappelijke ongerechtigheid? Frans Masereel wordt geboren op 30 juli 1889 in Villa St. Christophe op de Zeedijk in Blankenberge. Hij is de eerste zoon van een Vlaams, maar verfranst bourgeois-echtpaar uit Gent. Voorpagi-

nanieuws van de Belgische kranten in die dagen is het parlementaire debat over de kinderarbeid in kolenmijnen, steengroeven en fabrieken. Maar veel zal daarvan niet te merken zijn geweest in het herenhuis van het conservatief katholieke renteniersgezinnetje in het vissersdorpje Blankenberge, dat 's zomers uitgroeide tot een mondaine badplaats voor de gegoede burgerij. Begin 1894 verhuist het gezin -inmiddels uitgebreid met broer Robert en zuster Marie-Louise- terug naar Gent en nog datzelfde jaar overlijdt de vader op 47-jarige leeftijd. De jonge weduwe Louise hertrouwt in 1897 op haar 28ste met de vrouwenarts Louis Lava, zoon van een Westvlaamse vlasfabrikant die Rousseau en Marx las. Als kind ziet Frans in de Gentse straten dagelijks een naamloze massa mensen voorbijtrekken naar de spinnerijen en weverijen, waar ze van zes uur 's ochtends tot zeven uur 's avonds werken voor een hongerloon. Ook zal hij later vertellen '...ik herinner me nog de Transvaalse oorlog, die een sterke indruk op mij maakte. Hoe oud was ik dan? tien, twaalf jaar, dertien misschien? Op dat moment begon ik tekeningen te maken, kindertekeningen gewis, tegen de oorlog en sindsdien denk ik dat ik zeer anti-oorlogsgezind ben gebleven.' (citaat uit de kunsthistorische inleiding van de Antwerpse humanist Roger Avermate bij het monumentale boek met reproducties dat enkele jaren na Masereels dood, in Avignon op 3 januari 1972, bij de Arbeiderspers verscheen; F.S.) En via zijn progressief liberale stiefvader Lava en diens vrijdenkersfamilie komt Frans al jong in con-

De kus, houtsnede 1924

tact met de anarchistische idealen van o.a. Walter Crane, William Morris en Peter Kropotkin. Hij loopt dan ook mee in de grote demonstraties van die jaren, voor algemeen stemrecht en tegen kinderarbeid. Het zal allemaal weldra in zijn krachtige houtsneden te zien zijn.

■ Anti-oorlogsprenten

Na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog adviseert zijn stiefvader hem 'om niet in België te blijven: 'Lava

De verliefden

vindt dat hij niet zijn hele leven kinderen ter wereld heeft helpen brengen om nu te moeten meemaken dat zijn zoons naar de slachtbank worden geleid.' Masereel gaat eerst naar Parijs, waar hij al eerder bevriend was geraakt met de anarchistische hoofdredacteur Henri Guilbeaux, die als germanist ook gedichten van de jonge Stefan Zweig had vertaald. Via Guilbeaux zullen ook Masereels levenslange vriendschappen ontstaan met Zweig en Romain Rolland, die in 1916 de Nobelprijs voor literatuur kreeg voor zijn tiendelige roman *Jean Christophe*. (De correspondenties van en met Rolland, Zweig en FM's latere schatrijke mecenas Georg Reinhart uit Winterthur vormden overigens voor biograaf Joris van Parys de meest belangrijke bronnen bij zijn zeven jaar durende archievenonderzoek.)

In 1915 vertrekken Guilbeaux en later ook Masereel naar Genève, waar ze als vrijwilligers gaan werken bij het krijgsgevangenenbureau van het Internationale Rode Kruis. Hier leert FM de armoede aan den lijve kennen, wanneer hij met bijbaantjes als kelner zichzelf, zijn vriendin en latere vrouw Pauline Thomas en haar dochter Paule moet onderhouden. Dagelijks geconfronteerd

met de menselijke ellende van repatrianten en krijgsgevangenen stort hij zich verbeten in de pacifistische actie, uiteraard vooral op zijn manier, door te tekenen: 'Militaristen en nationalist, kolonialisten en oorlogs-industriëlen, allemaal komen ze op de voorpagina van *La Feuille* aan de beurt.' Dat gebeurt ook bewust in een blad voor de arbeidersbevolking, want Masereel wilde nooit elite-kunst maken. 'Een schilderij verkopen: prima, maar dat verdwijnt wel in een collectie of in het huis van de een of andere man, en daarmee is het afgelopen. Een begrafenis eerste klas eigenlijk... Ik heb voor de houtsneede gekozen omdat ik daarmee een groot publiek kan bereiken.'

■ Onafhankelijk

Rijk worden van zijn kunst was dus ook nooit aan de orde, evenmin als het 'plezieren' van bepaalde mensen of groepen, want de onafhankelijke en antidogmatische Masereel stond even afwijzend tegenover politieke partijen als tegenover georganiseerde kunstbewegingen als dadaïsten, surrealist, kubisten of futuristen. Dat werd hem niet altijd in dank afgenomen, zelfs soms niet door z'n beste

Zelfportret, houtsneede, 1923

Penseeltekening uit 'Destins' 1943

vrienden die volgens Van Parys in 1933, het jaar dat ook FM's werk in Berlijn op de brandstapel werd gegooit, ongewild uit elkaar dreigen te groeien: 'Met Rollands radicale keuze voor Moskou heeft Masereel evenveel moeite als met Zweigs aarzelande houding tegenover Berlijn en Rome.' Ook leverde het, politiek gezien, wel eens wat dubbelzinnige situaties op, bijvoorbeeld met betrekking tot zijn bezoeken aan Rusland en China, alsook dichter bij huis: 'Merkwaardig genoeg blijft Masereel in de jaren vijftig -in volle koude oorlog- zowel in het 'burgerlijke' als in het 'socialistische' Duitsland respect afdwingen. In de BRD als humanistisch en pacifistisch kunstenaar, in de DDR op de eerste plaats als revolutionair verdediger van het proletariaat...'

■ Religieus humanist

Hoe Masereel die humanistisch-pacifistische levenshouding daadwerkelijk in praktijk bracht wordt nog eens duidelijk aangetoond door zijn aanvaarding van een leraarsbenoeming op 1 mei 1947 aan de nieuw opgerichte Schule für Kunst und Handwerk in Saarbrücken aan de Frans-Duitse grens. Van Parys: 'Bereid zijn om als internationaal bekend antifascist vlak na de oorlog leraar te worden aan een Duitse school, is een gebaar van verzoening waarvoor de Saarlandse minister-president hem veertig jaar later nog altijd dankbaar zal zijn: 'Duitsers werden toen voor bijna 100% geïdentificeerd met de nazi's. En daarom was het optreden van de grote figuur Frans Masereel in Duitstalig gebied... een daad van grote politieke betekenis.'

Hommage aan Ulenspiegel

Boeiend zijn een aantal schijnbare tegenstellingen in FM's levensloop: katholieke opvoeding in zijn vroege kinderjaren, socialistische en anarchistische idealen al spoedig daarna, een levenslange fixatie op het bijbelse lijdensverhaal, maar ook een duidelijk ongodsdienstige levenshouding. Hij praat erover met zijn vriend, de Vlaamse cineast Frans Buyens in 1968 in één van diens vier documentaire films over Masereel. "Wanneer Buyens hem vraagt hoe zijn ongodsdienstigheid te rijmen is met het opvallend groot aantal religieus geïnspireerde werken in zijn oeuvre, verwijst hij naar zijn geloof in de absolute, 'goddelijke' waarde van elk levend wezen, zijn overtuiging dat alles zijn unieke plaats in de natuur heeft. De veldbloem die hij terloops als voorbeeld noemt, herinnert onwillekeurig aan de grashalm die Walt Whitman niet geringer achtte dan de loop van de sterren..."

■ Boekillustraties

Niet toevallig valt hier de naam van de grote Amerikaanse dichter die zo intens geloofde in de fundamentele goedheid van de mens en die door FM zeer werd bewonderd. Bijna vanzelfsprekend illustreerde hij dan ook een aantal gedichten uit de 'Leaves of grass' van Whitman in een Franse vertaling. Dat brengt mij tot slot van dit beknopte artikel - waarin noodgedwongen (te) veel onderwerpen uit Van Parys' rijke biografie onaangevoerd moesten blijven - bij een korte opsomming van wat voor mij tot het mooiste, maar bij veel mensen minder bekende, deel van Masereels werk behoort: zijn boekillustraties.

Een greep uit vele: Shakespeare's Julius

Caesar, Baudelaire's *Fleurs du mal*, Herman Teirlinck's verzameld toneelwerk, Stijn Streuvels' *De Vlaschaard*, Garcia Lorca's *Bloedbruiloft*, De Costers *Ulenspiegel* ('die hem meer leerde over mens en maatschappij dan Marx'), de Duitse vertaling van Hemingway's *The old man and the sea*, diverse werken van Stefan Zweig en Romain Rolland, natuurlijk Erasmus' *Lof der zotheid* ('omdat niemand beter dan de 16de-eeuwse humanist de waanzin heeft geheeld die de mensen telkens weer in de meest rampzalige situaties stort'), maar ook de *Roversballade* (over Hitler, Göring en Goebbels in 1940!)

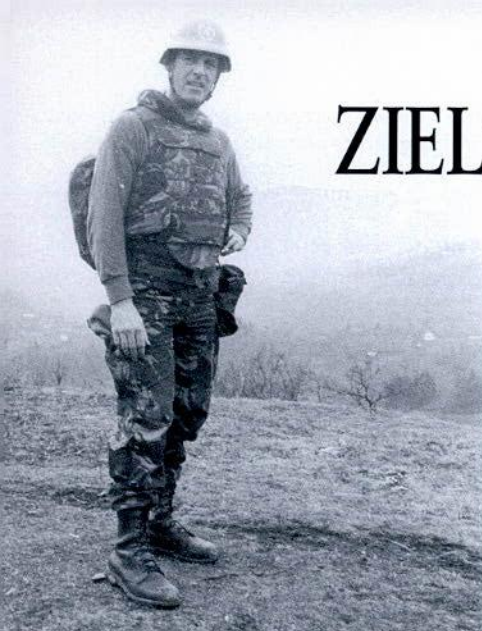
van de naar Parijs uitgeweken Alfred 'Berlin Alexanderplatz' Döblin. Mede hierdoor mag duidelijk zijn dat Van Parys' boek veel meer is dan een biografie van Masereel, maar door zijn talloze dwarsverbindingen en grondige documentatie een behaarswaardige bijdrage levert aan de Europese cultuurgeschiedenis van deze eeuw.

Frank Spoelstra

Joris van Parys: Masereel, een biografie. Houtekiet-Antwerpen/de Prom-Baarn, 1995. 448 blz. geïll. geb. f 75,-.

Houtsneden uit de Duitse editie van De oude man en de zee

Raadsman in uitzendingsgebied

ZIELZORG VOOR EEN AALMOES

De 9-mei-brief van Drs. Jan C. Gmelich Meijling aan de Voorzitters van de Eerste en Tweede kamer omtrent het onderwerp "doelmatigheidsoperatie" heeft heel wat tumult teweeg gebracht. Hij heeft de bedoelde doelmatigheid danig in de war doen lopen. De 9 pagina's hebben niet alleen de actief dienende militair een extra domper bezorgd, maar ook degenen, die voor deze actieve militair het luisterend oor moeten zijn. Ook zij krijgen een "bezuinigingsopdracht" te slikken. Juist nu ze zo hard nodig zijn.

*Zonder
de munt
is ook
het Kruis
waardeloos.*

Ward Ruyslinck, 1961

In goed 134 woorden laat Drs. Jan op pagina 9 weten dat hij en zijn companen de geestelijke verzorging voor 10 miljoen wil laten bezuinigen. Dat is natuurlijk niet nieuw, de 4-november-brief van zijn chef, Dr. Ir. Joris, gaf het al aan. Maar Drs. Jan koppelt het aan het verkleinen van de krijgsmacht en denkt dat daardoor het aantal GV-ers uiteindelijk over 5 jaar tot 144 teruggebracht kan zijn. Er wordt niet ingezien dat de taak en werkzaamheden van de krijgsmacht nu en zeker in 2000, totaal anders zijn dan ze waren voordat de beruchte muur viel. Vanaf 1990 zijn er meer militairen buiten Nederland, op andere continenten en onder totaal andere omstandigheden, te werk gesteld dan gedurende de 30 jaar daarvoor. Het oefenleger is nu een krijsleger geworden met een stijgende werklust voor de GV-ers. Het zou doelmatiger zijn hier eens aan te denken en dan voor dit gegeven een juiste invulling te vinden.

■ Afhankelijk zijn van...

Drs. Jan geeft wel aan dat hij de Geestelijke Verzorging van groot belang vindt maar in hetzelfde stukje van 134 woorden stelt hij dat de krijgsmacht het met minder GV-ers af kan. Hij gaat ervan uit, zonder dit te melden, dat er wel anderen zijn die het werk van de GV-er kunnen doen. Ze worden nu al bijgestaan door maatschappelijk werkenden en psychologen. Hij voert na deze twee functionarissen het woord "enz." in, waar hij, bij navraag, doktoren, bedrijfssociologen en nog wat van deze hoopgeleide Defensiemedewerkers mee bedoelt. Hiermee laat de voormalig Zeeofficier en Burgervader van Den Helder al zien dat hij het wezen van de GV niet door heeft. De GV-ers zijn niet in dienst van Defensie maar werken namens de zendende instantie. De andere hulpverleners staan op de lijst van de militaire hiërarchie en zijn "an sich" afhankelijk van defensie.

Deze aanname omtrent de opvatting van de voormalig Zeeofficier, doet me denken aan een passage uit "Het Anker"

(nr. 565, 1913) met de titel "De Vlootpredikant". Hierin wordt de Kapitein-Luitenant ter Zee C.J. van der Hegge Spies, lid van het Hoofdbestuur van de Nationale Christelijke Officiersvereniging, aangehaald. Hij noemde de aanstelling van Vlootpredikanten "... een opleving van den Christus, maar bij de Marine was van zulk reveil nog weinig te merken. Of de benoemde predikant veel succes zal hebben van zijn hoogst loffelijk volhardend pogen, meenen wij te mogen betwijfelen." Aldus de KptLtZ. Al met al kan ik me ook nog herinneren de toezegging van een Staatssecretaris van Defensie (Stasdef) aan de Vaste 2e Kamercommissie voor Defensie waarin hij aankondigde een oplossing te willen zoeken voor het probleem van de verdeling van de Geestelijke Verzorging in de krijgsmacht. Dat is tot op heden nog niet echt gebeurd. Erger, nu dient er een stap te worden terug gezet. Terug in de tijd...! Op grond van de Prioriteitennota (janu-

ari 1993) moest de GV tot 1998 15% korten op haar begroting. Hier komt dan nu de 10 miljoen bovenop. Waar de Stasdef dat vandaan wil halen wordt, althans in de brief van 9 mei, niet aangegeven. Bij navraag blijkt dat dit voor een groot deel salariskosten zullen zijn. De salariskosten van de nu ruim 200 Aalmoezeniers, Dominees, Humanistisch Raadsliden en Rabbijnen, (Moeftie's en Pandits zijn er nog niet) bedragen jaarlijks zo'n 22 miljoen. Daar kan het totale bezuinigingsbedrag dus niet vanaf. Blijft over de bijkomende kosten zoals gebouwen, administratie-reis-, verblijf-, verzorgings- en vormingskosten. Indien Defensie deze totale kosten nu eens duidelijk in beeld brengt dan kan er gekeken worden waar er op dat gebied doeltreffender en dus zuiniger gewerkt kan worden. Het simpel korten op het aantal GV-ers (personeelskorting en rangsverlaging zijn in bij Defensie) is de slechtste oplossing die de doelmatigheidsgoeroe kan bedenken.

■ Niet alleen VN-missies...

De GV-ers lopen, zowel bij de VN-missies als bij de reorganisatieacties en het thuisfront, op hun tenen. Voor de val van de muur bleef hun taak voornamelijk beperkt tot aanpassings- en heimweeproblemen van dienstplichtigen. Het aantal beroeps die met z'n problemen even langs de GV gingen, was nog te overzien. Daarnaast zaten ze in de Sociale Begeleidings Commissie van het onderdeel, waar gezamenlijk met de MDD, MGD, Personeelszorg en de Commandant werd doorgenomen welke de problemen waren en hoe ze moesten worden afgehandeld (simpel gesteld). Bij opleidingseenheden of parate troepen was de werkdruk aanmerkelijk hoger dan op depots of het Nationaal Commando. Het aanleren van extreme geweldstoepassingen bezorgde menig nadenkende militair toch wel, op zijn minst, een raar gevoel. Daar moesten de GV-ers dan aan te pas komen om niet alleen een luisterend oor te bieden maar tevens en vooral een vertrouwensfunctie te vervullen.

Het afschaffen van de dienstplicht (de opkomstwet wordt voorlopig in de ijskast gezet) en het daarbij te vormen beroepsleger geeft een grote toename van werkdruk. De gemiddeld hoger opgeleide dienstplichtigen geven minder problemen dan een beroepsleger met veel laaggeschoolden van achttien en negentien jaar. Dit heeft een toename van werk tot gevolg voor niet alleen de sprekende monden van de instructeurs maar ook voor de luisterende oren van de GV-ers. Dat werk kan door geen commandant worden overgenomen, om de doodeenvoudige reden dat de verhouding meerdere - mindere dit niet toelaat. Natuurlijk zijn er Commandanten die

hun ondergeschikten uit de puree halen, maar dan alleen bij zaken die op een ander vlak liggen.

■ Veteranen GV-er...

Oorlog verloedert en de oorlogvoerenden verloederen mee. Dat verloederen valt voor hen die ver van het front af zitten wel mee, maar hij die er midden in zit, is letterlijk en figuurlijk de klos. De Franse filosoof Emmanuel Levinas stelde al dat, zodra je de ander (vijand, slachtoffer, gemartelde, hongerende) in de ogen kijkt je al betrokken wordt en je je verantwoordelijk voelt voor de ander. Althans je gevoel zegt dat dat toch niet kan doorgaan, dat geweld, dat onrecht, die honger. Voor je gevoel ben je hier mede verantwoordelijk voor, je wilt er wat aan doen...! Maar dat kan niet, het is in strijd met je opdracht, het bezorgt je (fysieke) problemen, je doet het niet. Het niet doen bezorgt je echter psychische problemen. Voorbeelden te over. En daar heb je nu juist GV-ers voor nodig...! Dan heb je belang bij een zielzorger, een vertrouwd luisterend oor.

Nu grote delen van ons defensiepersoneel vaker en regelmatig in zulke situaties komen te verkeren, kan dit "mee-maken" het beste maar ook het slechtste uit de mens naar boven halen. Oorlog verloedert... Het kan uit de hand lopen! En als je dan op grond van een doelmatigheidsoperatie de GV-ers bij Defensie hebt wegbezuinigd, dan gaat diezelfde defensiemens er aan onderdoor. Dat is doelmatig!! Het Indiëverleden en de hedendaagse discussie laten zien dat een groot aantal uitgezonden (dienstplichtig) militairen nog leven met een ernstige en langdurige nasleep die 45 tot 50 jaar nadien nog invloed op hun leven heeft. Zo erg zelfs dat men tot het instellen van een "veteranen GV-er" is overgegaan. Ze hebben hem nodig op grond van het feit dat zij hem vroeger, toen zij hem nodig hadden, niet konden krijgen. Hij was er niet of er waren er te weinig!!

De mens is sterk en hard maar kan ook zwak en gevoelig zijn. De medische en psychologische keuring en selectie haalt dat er niet uit. Niemand keert onveranderd terug van een hedendaagse VN-missie. Zeker niet van een missie waar hij en zijn mede-missiegangers onder oorlogsdreiging hebben moeten functioneren. En dan dat frustrerende niets mogen doen dan alleen maar toekijken, rapporteren of humanitaire hulp verlenen. Alsof je daar een leger voor nodig hebt. Ieder die dit meemaakt wordt met z'n neus op de hedendaagse levensvragen gedrukt. Zij/hij wordt er ontvankelijker voor, ze kun-

nen het niet wegdringen, daar op die eenzame post. Dan zie je langzaam maar zeker verharding en afstomping opkomen. Daar zijn de GV-ers voor, een luisterend oor, een vertrouwensfunctie waar je alles eens goed van je af kunt zetten zonder dat het gevolgen heeft. Ook het thuisfront ontkomt niet aan de uitwerking van de uitzending. Luitenant-Generaal Couzy heeft toegegeven dat hij zich op die uitwerking heeft verkeken. "Relaties kunnen zich verdiepen voor, tijdens en na de uitzending, maar ze kunnen ook stuklopen." Mensen aan wie je het eerst niet ziet gaan na een jaar alsnog disfunctioneren. Daar doet geen Commandant iets aan, de goede niet te na gesproken. Daar zijn o.a. de GV-ers voor nodig. Liefst vóórdat de persoon totaal stuk loopt tijdens zijn functioneren in een VN-missie. Het gaat hier niet alleen om een luisterend oor maar vooral om de vertrouwensfunctie van een GV-er. De dokter of psycholoog is in eerste instantie militair, hoe gek dat ook klinkt. Ze spelen een rol bij de beoordeling van de inzetbaarheid en gevechtswaarde van de militair. Stellen zij dat de militair bijvoorbeeld onevenwichtig is, dan is hij een risicofactor. Kan hij daardoor niet ingezet worden, dan moet hij weg, het hek over! Voor de krijgsmacht telt hij niet meer, voor de GV-ers des te meer. De GV-er staat niet onder het gezag van Defensie (al denken sommige GV-ers van wel) maar werkt namens de zendende instantie die de mens centraal stelt. Zij/hij is geen militair, is er niet voor het militair zijn of het leger. Zij zijn er voor de mens in uniform.

■ Geen rangen...

Dat GV-ers (soms) wel een uniform dragen zit hem in het feit dat ze uniform gekleed "mogen" zijn. Ze behoren bij het geheel. Zeker bij missies zal het ook een praktische invulling zijn. Een GV-er in een bont shirt en dito short tussen de bloemetjespakken, stelt zich buiten de groep waarvoor zij/hij er juist dient te zijn. Het bevreemdt mij dan ook dat onze Drs. Jan in zijn 9 mei brief aanvoert dat hij het afschaffen van de rangsonderscheidingstekens voor de GV-ers voorstaat. Toen de Humanistische GV haar (al jaren oude) standpunt omtrent het niet dragen van een uniform door GV-ers als het niet nodig was naar voren bracht, kreeg zij geen hand op elkaar. Niet van de politiek en niet van Defensie. Een luchtmacht Luitenant-Kolonel dacht in die tijd zelfs dat een GV-er ook een wapen moest dragen. De Humanistische GV-ers moesten eigenlijk, volgens sommigen, de defensieorganisatie verlaten omdat zij de uitgangspunten van het systeem niet konden onderschrijven.

Wat bezielt deze zelfde politiek om nu met dit inkrimpingsvoorstel te komen. Wat zijn haar beweegredenen voor die 134 woorden in de doelmatigheidsbrief? Doelmatigheid bevorderend???

Pieter F.W. de Jager

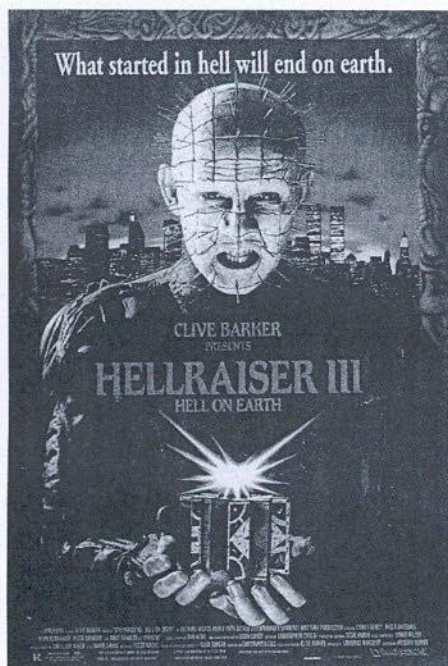
Een ingrijpende gebeurtenis voor de militair zelf en zijn familie

DEMOLITION MAN

Demolition Man is een futuristische knokfilm, waarin Sylvester Stallone alias granietharde police-cop John Spartan en Wesley Snipes als de waanzinnige turbo-crimineel Simon Phoenix elkaar 110 minuten lang het leven zuur maken.

Na een 'foutje' tijdens de arrestatie van Simon Phoenix waarbij een gebouw vol gijzelaars de lucht ingaat, wordt het de autoriteiten veel te gortig. Ze zijn de nietsonziende methodes waarmee Spartan te werk gaat goed zat, en dit laatste incident is de spreekwoordelijke druppel. Invriezen luidt het devies, en ontdooien als de straf er opzit.

SYMBOLISCHE NAMEN

Na uit die ingevroren gevangenschap te zijn ontwaakt in Los Angeles in het jaar 2032, mag Spartan het verder opnemen tegen Phoenix. En dat is eigenlijk ook de reden dat Spartan weer de armen en benen mag strekken: de toekomstige autoriteiten kunnen Phoenix, die ook ontdood is, eenvoudig niet aan.

Het grappige is dat de namen van de belangrijkste personages al doordenkertjes zijn: Spartan is een grimmige politie-agent met Spartaanse manieren die maar één doel kent, namelijk het totaal van de aarde vegen van tegenstander Phoenix. Phoenix, was dat niet zo'n vogel die uit

de as verrees? Dat slaat natuurlijk op het ontwaken uit het verplichte diepvriesslaapje van deze super bad-guy.

Ook het liefje in spé van onze noeste held Spartan, gespeeld door Sandra Bullock, heet toepasselijk Lenina Huxley. Laat nou net ene Aldous Huxley 'Brave New World' geschreven hebben, een roman over een toekomstige samenleving waar alles perfect geregeld en iedereen gelukkig is.

Die samenleving vertoont trouwens opmerkelijke overeenkomsten met de wereld waar Spartan en Phoenix in ontwaken; vloeken wordt bijvoorbeeld bestraft met een bon uit overal verdekt opgestelde apparaten, negatieve gedachten zijn uit den boze en er is eigenlijk geen misdaad meer, zodat de politie meer iets weg heeft van een kudde softe hulpverleners, ondanks dat ze in imposante zwarte uniformen rondsjoenen. Behalve agente Lenina Huxley, die Spartan een beetje als een held ziet, en er zelf van baalt dat het zo'n zacht zooitje is by de 'law enforcers' van de toekomst.

GESCHROEIDE NEUSHAREN

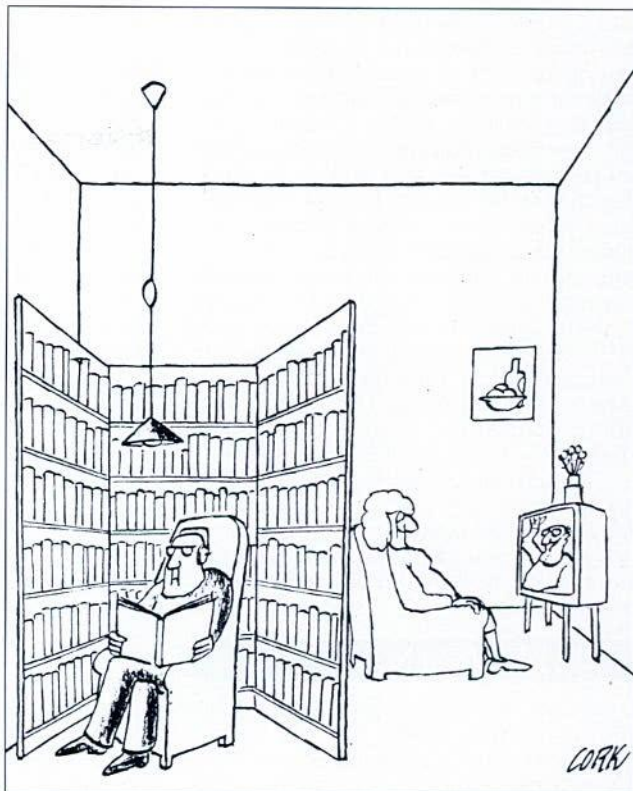
Natuurlijk zijn er ook 'rebellén' die wel iets weghebben van wanhopige hippies, die het allemaal anders willen. Zij wonen ondergronds, en vormen dus ook een echte 'underground'.

Deze ordelijke wereld veranderd al meteen in een steeds groter wordende puinhoop, want zodra Phoenix begrijpt waar hij is aanbeland, duikt hij meteen een museum in om met een heel arsenaal aan wapens aan de haal te gaan.

De rest van de film is typisch Hollywood en een hele hoop dollars. De effecten zijn spectaculair, de explosies vlammen huizenhoog van het scherm en schroeien zowat de neusharen van de toeschouwer weg, en het hele zorgvuldig vormgegeven decor veranderd steeds meer in een vuilnisbelt, naarmate de twee tegenstanders elkaar meer en meer in de haren vliegen.

Natuurlijk bloeit er wat moois op tussen Spartan en Huxley, en loopt de film af zoals dat gebruikelijk is. Er zitten wat onverwachte wendingen in het verhaal - bijvoorbeeld, wie ontdooide Phoenix, en waarom? - en ook de komische noot ontbreekt niet.

Voor wat betreft die komische noot, net als Spartan blijf je je afvragen hoe je nou je reet moet afvegen, als er in de toekomst geen toiletpapier is. Oké, er liggen een paar schelpen in een bakje, maar dan? Spartan's karakteristieke oplossing? Gewoon vloeken dat de stukken er

af vliegen want al die bonnen van zo'n apparaat dienen dan tenminste nog ergens voor.

HELLRAISER III, HELL ON EARTH

Een traditie in het horror-filmwezen is dat, als een film goed geld in het laatje heeft gebracht, het concept dan maar meteen tot in de oneindigheid moet worden uitgemolken.

Zo ook met de Hellraiser-films. De eerste Hellraiser-film bracht destijds een aangename schok teweeg onder het horror-minnende publiek.

Het maffe verhaal van horror-auteur Clive Barker en de 'sterren' van de film, de gruwelijke maar elegante cenobites met Pinhead als aanvoerder, waren welkome, nieuwe ingrediënten in een filmgenre dat aan het afglijden was naar het zielige niveau van een goor slachthuis, waar maniakken en geflipte seriemoordenaars met bijlen en kettingzagen achter schoolbusladingen pubers aanjoe-gen.

Na deel twee, dat op zich nog wel kon bogen op genoeg originaliteit om niet meteen als slap aftreksel doodgezwegen te worden, was er kennelijk nog ruimte in de kassa; Hell on Earth was het gevolg.

PINHEAD

De jonge en decadente nachtclubbeige-naar J.P. Monroe, gespeeld door Kevin Bernhardt, besluit, om zijn appartement eens wat op te sieren, tot de aankoop van een bizar beeld bij een louche galerie. Oplettende kijkers die de vorige delen al hadden gezien, weten dat het nog maar een kwestie van tijd is voordat de hel losbarst, want het beeld is niemand anders dan Pinhead. En na het per ongeluk morsen van de obligate druppels

bloed komt Pinhead tot leven en sluit een duister verbond met Monroe.

Overigens voor de goede orde, Pinhead ontleent zijn naam aan het feit dat zijn kale kop eruit ziet als het speldenkussentje van oma. Keurig verdeeld in een soort vierkant netwerk steken de naalden glimmend uit zijn boosaardige troonie. In ruil voor eeuwig genot moet nachtclub-eigenaar Monroe Pinhead van tijd tot tijd met nietsvermoedende nachtclubbezoekers voeren. Die bouwt Pinhead, net als in de vorige twee Hellraiser-films met flair gespeeld door Dough Bradley, vervolgens om tot een legertje van cenobites. Dit zijn natuurlijk kwaadaardige, gemuteerde wezens zoals 'CD-Head', een kerel die versmolten is met een CD-speler op en in zijn hoofd.

Als Pinhead zo genoeg volgelingen heeft verzameld, besluit hij dat het zo zoetjes aan tijd is geworden om de macht te grijpen op aarde.

TWEE HELDINNEN

Griezelige, wrange en spannende scènes zijn het gevolg, temeer daar hij in zijn pogingen wordt gedwarsboomd door TV-reporter Joanna Summerhill die wordt bijgestaan door de vriendin van het eerste slachtoffer. Na een flink aantal net niet dodelijke confrontaties tussen het duo en Pinhead, waarbij en passant de voltallige clientèle van de nachtclub wordt gedecimeerd, slagen de twee heldinnen er natuurlijk in om de wereld te redden van de ondergang.

De film is met een groter budget gemaakt dan de vorige twee Hellraiser-films want Pinhead is inmiddels een cult-figuur geworden, zoets als Dracula, Frankenstein of Freddy van de NightMare On Elmstreet-films. En dat zie je er wel aan af; geen belabberde special effects, maar een hoogwaardige illusie die 93 minuten lang goed overeind wordt gehouden.

Toch vraag je je na afloop af waar je nou eigenlijk naar hebt zitten kijken, want was bij de vorige twee Hellraiser-films het verhaal tenminste nog een beetje interessant en daardoor te pruimen, nu is dat verhaal flinterdun.

En de ultieme confrontatie-scene die zich afspeelt in een door al het geweld van de cenobites tot gort gebeukte winkelstraat, lijkt nog het meest op een scene uit een ouwe, versleten western. Daarin schoten de held en de schurk elkaar ook altijd naar de andere wereld in de hoofdstraat van het stadje.

De smaak die in de mond overblijft en het lege gevoel doordat er naar veel poeha met maar weinig echte inhoud is gekeken, is dat een paar slimme filmheren en -dames gewoon gedacht hebben dat er nog wat geld aan te verdienen viel. En dat ze daarom de Hellraiser-serie maar hebben voorzien van een derde deel. Inmiddels gaan de geruchten dat deel vier alweer in de maak is. Ach, de hypothesen van de filmbazen zullen nog wel niet afbetaald zijn.

Theo Paymans

Zou het toch in opmars zijn? Zouden inlichtingendiensten gelijk hebben die beweren dat de nieuwe bedreiging vooral van die kant komt? Van de kant van het verschijnsel dat aangeduid kan worden als "het systematisch gebruiken van geweld en dreiging met geweld, met als één van de doelstellingen intimidatie en met een politieke motivering", anders gezegd: terrorisme? Of gaat het alleen om terreur om "met geweld of het dreigen met geweld jegens willekeurige personen grote angst bij derden te veroorzaken"?

Motieven

Het leek enige tijd geleden in elk geval wel de week van het terrorisme of van de terreur. Op één dag een aanslag met een autobom op de Spaanse oppositieleider door de ETA, een aanslag met gas op toevallige gebruikers van de metro in Yokohama en tenslotte een bomaanslag op het regeringsgebouw in Oklahoma, waarbij tientallen dodelijke slachtoffers te betreuren waren.

De aanslag in Spanje was duidelijk een poging tot moord met politieke motieven, die in Yokohama lijkt het werk van een sekte, al dan niet onder de invloed van de Golfoorlog. De aanslag in Oklahoma-City is evenals die in Yokohama werd niet opgeëist. Er meldde zich wel een organisatie die zich vervolgens weer afmeldde. Een van de veronderstellingen over de daders was gebaseerd op het feit dat het precies twee jaar geleden was dat in Waco, Texas, het sekte-hoofdkwartier van de Branch Davidians met geweld werd binnengevallen, waarbij de gebouwen in vlammen op gingen en 90 sekteleiden de dood vonden.

Het aan de aanval voorafgaand beleg werd indertijd ingezet door de afdeling van het Bureau voor Alcohol, Tabak en Vuurwapens, waarvan ook een kantoor in het opgeblazen flatgebouw aanwezig was. Mogelijk is de verjaardag van de ondergang van de sekte in Waco gekozen om de schuld op de schouders van de overgebleven sekteleiden te schuiven.

De aanslag indertijd op het World Trade Centrum te New York kon althans als een aanslag op een symbool van het kapitalisme en het huidige moderne Amerika beschouwd worden. En gezien die keuze, kan men denken aan personen of groeperingen, die van het materialistische en goddeloze Amerika niets willen weten. De VS hebben zich nog onlangs, door zich te bemoeien met de levering van Russische en Chinese kerncentrales aan Iran, nog minder in dat land bemind gemaakt.

Kwetsbaar en strafbaar

Een min of meer aannemelijke hypothese is wellicht dat het er dit keer misschien om ging te demonstreren dat de Verenigde Staten kwetsbaar is en waar dan ook getroffen kan worden. Een flatgebouw met regeringskantoren in Oklahoma-City is dan evenzeer een relevant doelwit als welk ander gebouw waar dan ook in de Verenigde Staten. Een bijkomend voordeel is dat de aanslag in de provincie gemakkelijker gepleegd kan worden dan bijvoorbeeld in het regeringscentrum gezien het ontbreken van voldoende veiligheidsmaatregelen. Als het creëren van een gevoel van angst en onzekerheid de doelstelling is, dan is men daar wel in geslaagd. Het bewijs is geleverd dat de VS waar dan ook getroffen kan worden.

De Verenigde Staten, die in de ogen van onder meer de fundamentalisten in Iran zich geheel ten onrechte aanmatigt met morele oordelen alsmede politieke en economische middelen, invloed op andermans zaken uit te oefenen dient te beseffen dat niet alles geaccepteerd wordt. Een probleem is dat de VS voor terreurdaan kwetsbaar is en blijft.

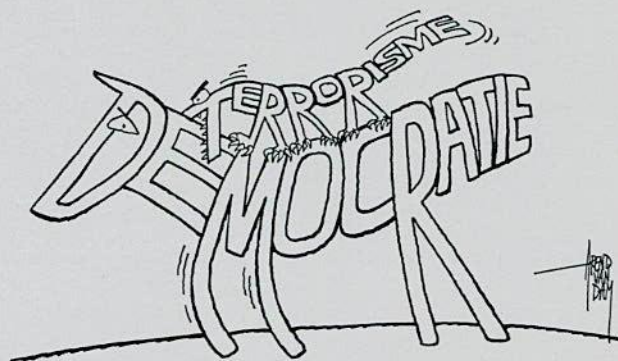
De Verenigde Staten zijn geen fort. Ook al zou je dat niet zeggen als je met een nog niet afgeklonden appel de controle op het vliegveld wil passeren. Behalve de oorlog die de Amerikanen ooit elkaar aan deden, is er geen grootschalig geweld geweest. De recente bomaanslag zal dan ook nog lang nadreunen en helaas ook voedsel geven aan hen, die om allerlei niet ter zake doende redenen, de terroristische vijand tot onverantwoord grote proporties zullen opblazen. Het wordt een gebeurtenis die de geheime diensten van een legitimiteit van vergaande bevoegdheden voorziet.

De Verenigde Staten zijn geen fort. Ook al zou je dat niet zeggen als je met een nog niet afgeklonden appel de controle op het vliegveld wil passeren. Behalve de oorlog die de Amerikanen ooit elkaar aan deden, is er geen grootschalig geweld geweest. De recente bomaanslag zal dan ook nog lang nadreunen en helaas ook voedsel geven aan hen, die om allerlei niet ter zake doende redenen, de terroristische vijand tot onverantwoord grote proporties zullen opblazen. Het wordt een gebeurtenis die de geheime diensten van een legitimiteit van vergaande bevoegdheden voorziet.

Toverwoord

Het zal de mogelijkheid verruimen met het toverwoord "terrorisme" of "terrorist" acties te ondernemen die op gespannen voet staan met de democratie. En misschien is dat wel één van de neven-doelen, naast de demonstratie van kwetsbaarheid en strafbaarheid, die met de aanslag in Oklahoma werd nagestreefd door de dader(s).

Leon Wecke

Van gevangene tot vrijwilliger

KAMP VUGHT

Deel van het Monument Kamp Vught met op de voorgrond een maquette FOTO: COLLECTIE N.M.K.V.

1995 staat in het teken van de “vijftigste” mei. Vijftig jaar geleden werd Nederland bevrijd van de Duitse bezetters. Voor mensen die de oorlog hebben meegemaakt, hebben doorleefd, is vrijheid een groot goed. Het “Nationaal Monument Kamp Vught” houdt de herinneringen aan de verschrikkingen van de oorlog levend. In Vught werd in het voorjaar van 1943 het “Konzentrationslager Herzogenbosch” gebouwd. Het was het enige SS-kamp in door Duitsers bezet gebied. Het was een doorgangskamp voor Joden, politieke gevangenen en mensen met “onmaatschappelijk gedrag”; voor velen was het ook een eindbestemming hetzij omdat ze vrijgelaten werden, wisten te vluchten of omdat ze het leven lieten als gevolg van ziekte of door de kogel.

Jonkheer Mr. Jan Marie van Rijckevorsel was een van de vele gevangenen in Kamp Vught. Hij verbleef er gedurende enige weken, waarschijnlijk als gevolg van verraad.

Het heeft hem er niet van weerhouden met zijn verzetsactiviteiten door te gaan. Op de vraag waarom hij in het verzet zat citeert hij het liefst een antwoord van een Groningse boerin (die ook in het verzet zat) op dezelfde vraag: “Omdat de Duitsers het land uit motten”. Raadsvrouw José Verheijen ging met Jan Marie van Rijckevorsel in gesprek.

Jan Marie werd geboren in Blaricum in 1915 als zoon van de burgemeester aldaar. Toen de oorlog uitbrak was hij midden twintig en studeerde rechten in Leiden. Hij herinnert zich nog de rede van Professor Cleveringa op 26 november 1940 naar aanleiding van de eis dat Joodse hoogleraren ontslagen moesten worden. Veel hoogleraren weigerden toe te geven aan de eisen van de Duitsers. Na de sluiting van de universiteit konden studenten bij de docenten thuis afstuderen. Zo ook Jan Marie. Hij meent zich te herinneren dat het in 1941 was. Zijn bul heeft hij pas na de oorlog uitgeleend gekregen.

■ Het ging vanzelf

Hij woonde in deze tijd, samen met zijn

vrouw, ergens in de buurt van Leiden. Over hoe hij in het verzet terecht is gekomen, zegt hij dat het als vanzelf ging. Het begon ermee dat hij en zijn vrouw wisten te voorkomen om de radio in te leveren. Alle berichten van de Engelse zenders werden uitgetypt en in de vorm van een krant verspreid. Na de verplichte arbeidsinzet en de hardere vervolging van de Joden begonnen ze ook onderduikers te helpen. Dit zal zo ongeveer in 1942 zijn geweest, meent Jan Marie.

■ Kleine verzetsgroep

De hulp aan onderduikers noopte ertoe over valse persoonsbewijzen te kunnen beschikken en distributiebonnen te bemachtigen. Zijn verzetsgroepje was zeer klein en gesloten uit veiligheidsoverwegingen. Je moest de mensen met wie je werkte absoluut kunnen vertrouwen. Het ging uiteindelijk om zijn vrouw, zijn schoonfamilie en enkele studenten die hij kende van de universiteit in Leiden. Er waren ook contacten in Utrecht.

In Oegstgeest heeft oud-minister Geertsema, die toen werkzaam was op het gemeentehuis van deze plaats, hem

aan persoonsbewijzen geholpen. Om aan bonnen en persoonsbewijzen te komen moesten ook overvallen gepleegd worden. Zijn eerste overval was samen met drie anderen, in Bodegraven.

Een zeer beangstigende ervaring, maar je deed het. Hij herinnert zich nog een overval op een bank. Zijn schoonzus was koerierster en bracht het geld naar de plekken waar het nodig was. De onderduikers werden ondergebracht in huizen in Leiden, onder andere in het huis van zijn schoonmoeder. Deze hielp ook mensen naar Engeland te vluchten. In 1942 werd ze als gevolg van verraad opgepakt en moest ze voor de krijgsraad verschijnen. Ze kreeg 6 maanden Scheveningse strafgevangenis. De hechte samenwerking was voor de Duitsers niet duidelijk.

De andere leden van het verzetsgroepje bleven buiten schot.

■ Opgepakt

Voor Jan Marie liep alles goed tot medio 1943. Het was vroeg in de morgen en net, terwijl zijn schoonzus het huis verliet om een pakje weg te brengen, stonden er twee SS-ers voor de deur, een Duitser en een Nederlander. Omdat de deur openstond konden ze naar binnenstormen; hierdoor faalde het alarm. Jan Marie werd op zijn kamer overvallen. Hij moest mee naar Scheveningen en werd daar verhoord. Hij wist niet waarom hij was opgepakt, maar vermoedde dat het ging over zijn hulp aan onderduikers. Zonder dat duidelijk was waarheen werd hij enkele dagen later met een aantal andere gevangenen in een truck geladen. Hij bestierf het van angst; hoopte op Utrecht, op de krijgsraad, omdat de straffen daar in elk geval duidelijk waren, al zat er ook het risico van executie in.

Jonkheer Mr. J.M. Van Rijckevorsel met raadvrouw Verheijen

■ Extreme angst

Het werd Kamp Vught, dat moet ongeveer mei 1943 zijn geweest. De truck reed naar de appel-plaats. Wat Jan Marie zich herinnert van zijn verblijf in dit kamp is de extreme angst. Van hoe de dagindeling was kan hij zich weinig herinneren, naar zijn idee stonden ze de hele dag op de appel-plaats. Contact hadden gevangenen nauwelijks met elkaar: men was bang.

Wie was nog te vertrouwen? Hij herinnert zich dat hij Wiardi Beckman heeft gezien. Die had al een streepjespak aan. Jan Marie (en de gevangenen in zijn barak) liepen nog in burgerkleding. De angst en onzekerheid over wat er te gebeuren stond was groot.

Er verdwenen soms gevangenen. Twee joodse gevangenen werden al meteen uit de groep gehaald. Ook was er na ongeveer een week een vluchtpoging van een jongen, die mislukte. De jongen heeft hij nooit meer gezien.

Er werd gevraagd naar leeftijd, naam, of je getrouwd was en naar de levensovertuiging. Katholieken werden er uitgepikt. Jan Marie zweeg over zijn Rooms-Katholieke achtergrond. Ook gaf hij de naam van zijn stiefvader op: Van Lith de Jeude. Hij hoopte zo de Duitsers om de tuin te kunnen leiden. Deze controles heeft hij twee keer meegemaakt.

■ Ontsnapt

Na ongeveer twee weken, maar het kunnen er ook drie zijn geweest, moest hij met enkele andere gevangenen opnieuw

een truck in. Het onbestemde was het meest bedreigend. In het kamp had hij geen hap door zijn keel kunnen krijgen. De trucks stopten bij station Den Bosch. De eerste truck reed door tot aan het station; de tweede bleef iets achter, stond stil voor een huis. Daar moesten de gevangenen eruit. In een flits zag hij hoe een man in de deuropening van het huis stond toe te kijken. Jan Marie besloot de gok te wagen en schoot naar binnen. De bewakers hadden het blijkbaar te druk met slaan en duwen en merkten niets. Door deze man uit Den Bosch is hij aan een onderduikadres gekomen. Over deze toch wel zeer vreemde ervaring zegt Jan Marie: "je dacht niet meer na...je handelde en je nam risico's."

■ Nieuwe identiteit

Inmiddels had hij ook weer contact met thuis. Daar kon hij niet naar toe omdat er verschillende invallen waren gedaan. Niettemin waren zijn vrouw en schoonzus buiten schot gebleven, dit terwijl zij meer in het verzet deden -zo meent Jan Marie- dan hij zelf.

Hij wist na zijn onderduikperiode eind 1943 op en neer te pendelen tussen Amsterdam en Leiden. Ook had hij een andere identiteit aangenomen. Ondanks deze beangstigende ervaringen is Jan Marie doorgeslagen; hij besloot nu op te gaan in het studentenverzet.

Opgepakt is hij nadien niet meer.

■ Vrijwilliger in Kamp Vught

Jan Marie Van Rijckevorsel woont nu in Vught, 23 jaar geleden werd hij geplaatst bij de Rechtbank in Den Bosch. Hier kwam hij in aanraking met de verzetskring Den Bosch. Hij is toen vrijwilliger geworden in het Nationaal Monument Kamp Vught en verzorgt daar onder andere rondleidingen. In dit museum heeft hij ooit nog één van de gevangenen ontmoet die in de truck zaten naar station Den Bosch. Deze man was naar Duitsland afgevoerd en had daar in een fabriek moeten werken.

Op de vraag welke plaats Kamp Vught ingenomen heeft in zijn leven, zegt hij dat hij dit eruit "gezweet" heeft tijdens een tyfus-aanval in Nederlands-Indië. Daar is hij als vrijwilliger voor de Expeditionaire Macht naar toe gegaan, meteen na de oorlog. Hij kwam, in september 1945, terecht bij een bewakingsbataljon op Batavia en zijn taak was om de Nederlanders daar weg te krijgen uit de kampen. Dit was voor hem het belangrijkste motief om naar Nederlands-Indië te gaan.

■ Niet echt te bevatten

Toch blijft Jan Marie het moeilijk vinden om een interview te geven. Kamp Vught was een heel gevaarlijk kamp en wat je daar voelt is eigenlijk niet echt te bevatten.

Hartelijk dank voor dit gesprek.

Raadvrouw José Verheijen

ZOMER OF NIET:

aan films
geen gebrek!

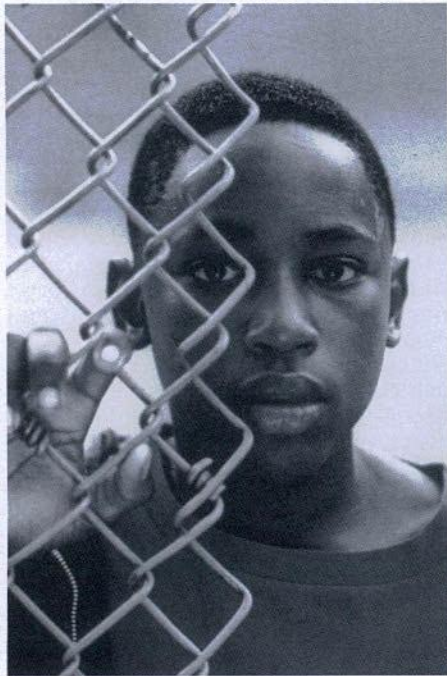
Voor dit extra dikke nummer maken we een rondgang langs de vele nieuwe films die deze zomer in première zullen gaan, want komkommertijd kent het bioscoopbedrijf al lang niet meer. Naast nieuwe films worden er verder in vele plaatsen in ons land reprises van goede films van de afgelopen periode vertoond in de Filmzomer, die dit jaar voor het eerst is gefuseerd met Les Vacances du Cinema. Ook in de open lucht kunnen de filmfans genieten van prima producties, o.a. in Amsterdam, op het terras van het Filmmuseum in het Vondelpark, in Arnhem op de buitenmuur van theater De Korenmarkt en in de Pleinbioscoop in het Rotterdamse Museumpark. Maar er zijn er meer. Kijk voor dit soort evenementen in de film ladder van uw lokale krant.

■ Eerst het pittige werk

FRESH is een uitstekende maar tamelijk deprimerende film over een twaalfjarige, zeer intelligente zwarte jongen die al heel vroeg beseft dat hij alleen een kans heeft in het leven als hij uit het ghetto, waar hij woont, weg weet te komen. Daar heeft hij geld voor nodig, en dus werkt hij als drugskoerier voor een aantal malafide dealers. Hij woont met een hele sleep neefjes en nichtjes bij een tante. Zijn vader, een alcoholist, mag hij eigenlijk niet zien, maar ze treffen elkaar in het park waar de man hem schaken leert. De wijze levenslessen die hij via het bord en de stukken aan zijn kind meegeweet ('durf te offeren, hecht niet aan je stukken, denk alleen aan het winnen') geven de jongen uiteindelijk het inzicht om in een genadeloos eindspel alle partijen tegen elkaar uit te spelen. Maar zijn jeugd, zijn onschuld en een paar van zijn beste vrienden is hij dan wel kwijt. Voorbeeldig gespeeld, en, naar we moeten aannemen, geheel naar de werkelijkheid geschreven.

Sean Nelson in *Fresh*

Al even huiveringwekkend levensecht is de sfeer in de uitstekende thriller **KISS OF DEATH**, een remake van dezelfde film uit 1947. Hij rouleert weliswaar al in ons land, maar ik wil hem toch in uw aandacht aanbevelen. Een kleine crimineel probeert, na drie jaar gevangenisstraf, fatsoenlijk te leven met vrouw en baby. Maar zijn verleden laat hem niet met rust, en al snel zit hij dieper in de nesten dan ooit. Behalve dat David Caruso en Nicolas Cage als de kleine en de grote crimineel schitterende rollen spelen, wordt ook de manier van werken van politie en rechterlijke macht weer eens genadeloos tegen het licht gehouden.

David Caruso
in *Kiss of Death*

Sharon Stone in *The Quick and the Dead*

Gene Hackman en Denzel Washington, twee van de belangrijkste Amerikaanse acteurs van dit ogenblik, komen lijnrecht tegenover elkaar te staan in **CRIMSON TIDE**, een beklemmend, zeer fascinerend verhaal dat zich geheel in de buik van een supermoderne, met atoombomben uitgeruste onderzeeër afspeelt. Het schip wordt er op uitgestuurd om een op hol geslagen Russische rechtse extremist die een nucleaire Amerikaanse basis bedreigt, een toontje lager te laten zingen. Tussen de commandant en zijn officier komt het tot een directe confrontatie als de ene meent zijn bommen te moeten afvuren terwijl zijn ondergeschikte twijfelt aan de betrouwbaarheid van dat bericht. Ouderwetse munterij is het gevolg.

Gene Hackman, sinds jaar en dag een van mijn persoonlijke favorieten, is ook te zien in de Western **THE QUICK AND THE DEAD**. Hij speelt een man

die in een klein stadje de wind eronder houdt door een waar schrikbewind te voeren. Op een dag verschijnt er een vrouw te paard. Vroeger heeft Hackman haar vader op een wel heel sardonische manier de dood ingejaagd. Sinds die zwarte dag zint de dochter maar op één ding: wraak. De film is gemaakt volgens de ouderwetse wetten van de Western, maar mist de melancholieke onontkoombaarheid die vooral de vroegere films in dit genre vaak kenmerkte. Bovendien wordt het verhaal op een paar totaal onverwachte momenten verlucht met bizarre grappen. Naast een prima, zij het wat routineus spelende Hackman, is Sharon Stone mooi als de vrouw die de rekening komt vereffenen. Let ook op het piepjonge talent Leonardo DiCaprio als Hackman's zoon. Hij gaat de leegte vullen die River Phoenix achterliet.

Bruce Willis is weer eens lekker op dreef in de derde aflevering van **DIE HARD**, die de ondertitel 'With a Vengeance' mee kreeg. Hij lijkt, in z'n rol van politieman John McClane, uitgerangeerd nadat zijn vrouw bij hem is weggegaan: hij drinkt veel en doet weinig. Maar dan beginnen er gebouwen te ontploffen en de dader vraagt speciaal naar hem. McClane blijkt in *Die Hard 1* de broer van de nieuwe maniak om zeep te hebben geholpen, en de man, een Oostenrijkse psychopaat met een IQ van 187, komt alsnog verhaal halen. Een he-le-boel vuurwerk, stunts en alles wat ze in Amerika onder 'actie' verstaan is het gevolg, maar de film zit goed in elkaar, en met Willis als de geklofte politieman, en de gedistingeerde Brit Jeremy Irons die zichtbaar geniet van zijn rol als boef, werd **DIE HARD** toch een mooi stuk entertainment.

Ook voor **TANK GIRL** mochten de makers diep in de buidel tasten. De film is gebaseerd op een strip die ooit door twee Engelse knulletjes, die toen achttien jaar waren, werd gecreëerd. Het verhaal speelt zich af in 2033. Op aarde is na de inslag van een gigantische kom-met al elf jaar geen druppel regen meer gevallen, reden waarom water kostbaarder is dan goud. De malafide directeur van het Waterleidingbedrijf maakt daar op een schandelijke manier misbruik van, maar **Tank Girl** trekt tegen hem ten strijde. Al wil ze 't zelf niet horen, Lori Petty doet in haar titelrol nogal denken aan een vrouwelijke Mad Max: ze schrikt niet van een vloekje meer of minder, en er vallen rake klappen. Moet kunnen, want cool is ze wel. (Dit najaar kunt u in het sf-genre ook **Waterworld** tegemoet zien, een film waarin de wereld juist dreigt te verdrinken doordat de ijskappen daadwerkelijk zijn gaan smelten. De film heeft tot nu toe al 180 miljoen dollar gekost, en de regisseur is inmiddels kwaad weggelopen bij de montage. Dat belooft wat...).

Dan vliegt voor de liefhebbers deze zomer ook **BATMAN** weer door het luchtruim. Ditmaal wordt de held met de cape gespeeld door Val Kilmer. De cast telt verder o.a. Chris O'Donnell, Jim Carrey en Tommy Lee Jones.

Bruce Willis en Samuel Jackson in *Die Hard, With a Vengeance*

■ Nederlands fabrikaat

In de Nederlandse productie **WALHALA** komt de huidige opmars van het rechts extremisme aan de orde. Gelukkig weten we inmiddels dat het Vlaams Blok in België lang niet zo'n grote aanhang heeft verworven als werd gevreesd, maar actueel blijft het onderwerp niettemin. In een kleine plaats op de grens van Nederland en België ondervindt een winkelier concurrentie van zijn Marokkaanse buurman, die eenzelfde soort winkel drijft. De licht gestoorde dochter van de racistische Hollander is verliefd op de zoon van de allochtoon. Om de boel nog gecompliceerder te maken is haar broer, een militante skinhead, verliefd op haar, zijn eigen zuster. Een projectontwikkelaar die midden in die wijk een meubelpaleis wil neerzetten, buit de escalerende sentimenten van de bewoners handig uit, waarbij hij ook de lokale politici voor zijn kar spant. Hoewel de goede bedoelingen overduidelijk worden, is de film toch vrij amateuristisch gemaakt, met een paar zijlijnen die niets aan het centrale thema toevoegen. Verrassend is wel dat columnist Jan Mulder uitstekend debuteert als acteur, in de rol van de abjecte zakenman. Verder rollen van o.a. Huub Stapel en

van Antje de Boeck, die schitterde in **Daens**.

Dan wordt als grote zomerklapper de nieuwe film over het aso-gezinnetje **FLODDER** verwacht. Als dit nummer van Ego verschijnt is de film nog niet voor de pers vertoond, maar ik kan u alvast wel melden dat ma Flodder dit keer een belangrijke rol zal spelen. Ze wordt namelijk verliefd...

Ook van eigen bodem, van de hand van regisseuse Nouchka van Brakel is **ALETTA JACOBS**, een biografie over leven en vooral werken van de eerste feministe, en eerste afgestudeerde vrouw van ons land. Ze trok zich het lot van vrouwen in de lage sociale klassen zeer aan, en heeft vooral voor die groep heel veel bereikt. De film wordt later in delen op de televisie vertoond.

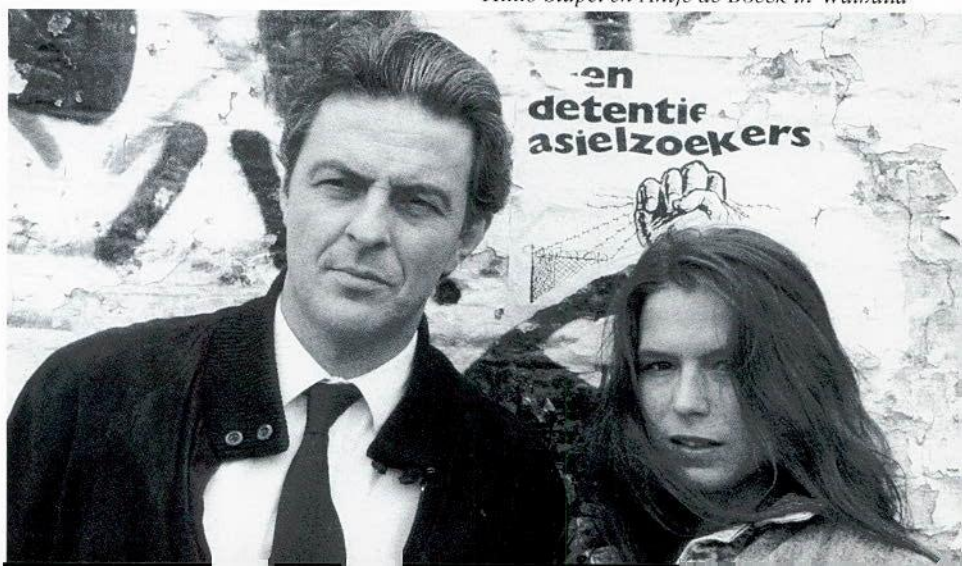
■ Voor de romantici

Romantiek doet het bij hoge temperaturen altijd goed, en gelukkig valt er het nodige te genieten op dat gebied. In **SOMEBODY TO LOVE** zien we de gehaaide Puertoricaanse actrice Rosie Perez in een rol die geïnspireerd lijkt op haar eigen leven. Ze speelt een taxidanseres die koste wat kost als actrice wil doorbreken in Hollywood. Ze is verslingerd aan een gesjeesde acteur die haar gouden bergen belooft. Maar de ware liefde ziet ze door haar verterende ambitie over het hoofd: een jonge illegale Mexicaan die uiteindelijk zijn leven voor haar geluk en succes over heeft... Schitterend van sfeer, ondanks het zo vaak vertoonde onderwerp. Maker is Alexandre Rockwell, die met zijn vorige film **In The Soup** onmiddellijk naam maakte in het cult-circuit.

De bruid-in-spe Sarah Jessica Parker uit **MIAMI RHAPSODY** is aanvankelijk heel gelukkig met haar verloofde. Maar als ze, met het huwelijk binnen handbereik, eens even goed rondkijkt ontdekt ze zoveel stellen die er maar een potje van maken, inclusief haar eigen ouders, die allebei een relatie met iemand anders blijken te hebben, dat ze vertwijfeld naar een psychiater stapt. Een onderhoudende komedie vol bizarre situaties en vaak rake dialogen.

WHILE YOU WERE SLEEPING werd in Amerika onverwacht een enorme hit, misschien doordat de vrouwelijke

Huub Stapel en Antje de Boeck in *Walhalla*

Rosie Perez in *Somebody to Love*

hoofdpersoon zo ontwapenend is dat zowel mannen als vrouwen zich met haar kunnen identificeren. Ze is lokettiste bij de metro, en raakt in de ban van een knappe passagier. Als ze kort daarna ziet dat hij door een paar jongens van het perron wordt geduwd, snelt ze toe en weet de man, die in coma is, nog net voor de wielen van de trein weg te trekken. Eenmaal in het ziekenhuis meent een verpleegster dat de vrouw de verloofde van de patiënt is. Die laat dat voor het gemak maar zo, maar als de familie van de man arriveert en dolgelukkig blijkt met de nieuwe schoondochter, wordt het allemaal al een stuk ingewik-

kelder. En dan blijkt de zieke ook nog eens een bijster charmante broer te hebben... Een feel-good-movie van het zuiverste water, met een enige hoofdrol van Sandra Bullock die in haar rol van onverschrokken chauffeuse in *Speed* regelrecht de snelweg naar de roem is opgereden.

■ Niet-Amerikaanse films

In de Russisch/Franse co-productie *WINDOW TO PARIS* ontdekt een man op een dag een raam in een huis in St. Petersburg dat blijkt uit te komen in het appartement van een Parijse vrouw. Als hijzelf en een aantal vrienden eenmaal beginnen door te krijgen wat een onge-

kende mogelijkheden deze passage biedt, ontstaat er van beide kanten een levendig komen en gaan tussen de beide zo verschillende steden. Magisch realisme scoort de laatste tijd hoog in de film, en in deze productie wordt er optimaal gebruik van gemaakt. Geestig!

ERMO is een hardwerkende, Chinese vrouw die maar één doel heeft: een televisie-toestel dat groter is dan dat van haar buurvrouw, die lui en dik is, maar bij wie haar zoontje voortdurend tv zit te kijken. De man van de buurvrouw heeft een oogje op de mooie, ijverige Ermo, en helpt haar om haar manden en noedels in de stad te verkopen. Ermo raakt steeds meer in de greep van het geld, maar als het televisie-toestel eenmaal is bezorgd, blijkt het een bron van ellende... Ermo is visueel niet zo spectaculair als b.v. *Judou* of *Raise the Red Lantern*, en ook niet alleen maar geestig zoals b.v. *For Fun*. De film vormt een tragi-komische schets van de manier waarop de kapitalistische idealen voor de Chinezen van nu uit de hand kunnen lopen.

In de Franse film **LA REINE MARGOT** tenslotte (naar een historische roman van Alexandre Dumas), draaft Isabella Adjani, die deze zomer 40 jaar wordt, op als koningin die door haar familie wordt gedwongen tot een ongewenst huwelijk, in een poging de twisten tussen protestanten en katholieken te sussen. Maar het helpt niks, er komt toch een zeer bloedige St. Bartholomeusnacht, op 23 augustus 1572, waarin 20.000 (!) Hugenoten over de kling worden gejaagd! Beklemmend en deprimerend, maar prachtig als kijkspel.

Leonore van Opzeeland

Sarah Jessica Parker en Antonio Banderas in *Miami Rhapsody*

Prikkels

Het eens zo machtige CDA-bouwwerk stort langzaam maar zeker in elkaar. Uiteraard was het gebouw als monument geclassificeerd, maar elke renovatie blijkt te mislukken. Niet alleen bovengronds, ook het fundament blijkt niet in orde. De nieuwe voorzitter veroorzaakte paniek door te stellen dat er enige roomse heipalen moesten worden bijgeslagen. Zelfs over de wijze van de renovatie is men het dus niet eens. Het is ook niet eenvoudig om een oppo-

sitierol te vervullen wanneer je sinds de vorige eeuw deel uitmaakte van de regering. In die lange periode heeft men politiek bedreven -zoals men zelf stelt- vanuit een christelijke inspiratie. Omdat nooit een absolute meerderheid in het parlement werd gehaald, moest men altijd een coalitiepartner kiezen. Om beurten werden dat de socialisten of liberalen. De gevleugelde woorden van de christen-democraat Roolvink waren, dat die keus lood om oud ijzer was. Door de jaren heen hadden de christen-democraten dan ook een zeer sterke troef in handen. Voor een groot deel van ons volk was het ondenkbaar om als praktiserend christen op een niet-christelijke partij stemmen. Tijdens de kerkdienst werd niet zelden een stemadvies gegeven. In roomse kring waren er zelfs sancties in de vorm van een bisschoppelijk mandement. Een stem op de socialisten bracht de kans op het hiernamaals danig in gevaar. Onder de noemer van evangelische politiek stond men een ka-

pitalistische maatschappij voor. Voor de bezittende klasse was het CDA dan ook een veilige haven. Om die trouwe kiezer die niets bezat toch tevreden te houden - en dat lukte ook nog-stelde men een politiek voor te staan die men bezitsvorming noemde. Met andere woorden, christelijke politiek heeft ook als gevolg dat elke arbeider een eigen huis en een auto zou kunnen verwerven. Het CDA zal steeds minder steun van de kiezer krijgen. De oorzaak daarvan ligt op de eerste plaats bij de toename van de onkerkelijkheid. Doch niet op de laatste plaats wordt voor meer mensen duidelijk dat hun maatschappelijk belang niet bij die partij ligt. Na het tijdperk Lubbers worden nu allerlei mensen schuldig bevonden aan die teloorgang. Voor veel van die mensen is dat vaak een persoonlijke beschadiging. De kapitein op een stuurloos schip dat op de klippen loopt heeft nog kans zich te verdedigen. In de politiek is dat altijd een persoonlijke tragedie. *Cor Out.*

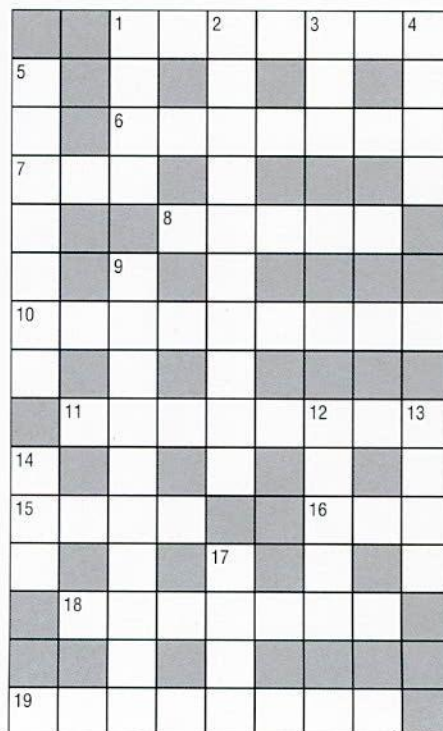
Kruiswoordraadsel

Horizontaal

- 1-vrienden
- 6-entree
- 7-zoen
- 8-tap
- 10-gelijk te stellen met
- 11-hoge rang
- 15-toets
- 16-metaal
- 18-vernieler
- 19-omgekeerd

Vertikaal

- 1-tenzij
- 2-beroep
- 3-tijdperk
- 4-legende
- 5-vogelgeluid
- 9-verweer
- 12-ziekte
- 13-natie
- 14-kunstvorm
- 17-bloedvat

De oplossing van de zandloper in het juninummer luidt als volgt:
1-kartelen; 2-ratelen; 3-alerte; 4-teler; 5-leer; 6-ree; 7-re; 8-e; 9-en; 10-pen; 11-peen; 12-speen; 13-spielen; 14-spoelen; 15-opspelen.

Overal kom je ze tegen:
mensen die leven voor het werk,
voor de prestatie,
voor het "zich waar maken".

Opleidingen, bedrijven, de maatschappij:
spelen erop in, zitten ook in die race,
willen uitzonderlijk zijn,
vaak omwille van het overleven.

Leven gaat draaien om:
de beste zijn, uitmuntende prestaties,
je onderscheiden, al je kwaliteiten inzetten;
en in de vrije tijd bijkomen van en voor
het werk.

Wat daar niet allemaal voor moet wijken:
hobby, vrouw/man, sport, kinderen,
contacten:
"Ik heb geen tijd".
"Laat me toch met rust".
"Je begrijpt er niets van; als ik dit niet doe
kom ik op een zijspoor."
"Ik moet mee; als ik me niet totaal inzet
verlies ik mijn werk."
Het contact met partner en kinderen
verslapt; de ruimte en de tijd voor gezelligheid
en intimiteit gaan ontbreken.

Is succes die prijs waard?
"Zich waar maken" op het werk.....wil
je dat ten koste laten gaan van zoveel?

Ligt een goede investering voor een beetje
geluk toch meer in de privé-sfeer?
Ligt de kostbaarste investering in een
goede toekomst niet in die diepte-invester-
ing, in onze kinderen?

STEVEN

Japan binnenste buiten

Het is maar moeilijk voor te stellen hoe ver de Japanse samenleving - economisch, wetenschappelijk en technisch minstens zo 'modern' als wij - in vrijwel alle andere opzichten van de onze afstaat. Heel wat westerlingen hebben geprobeerd Japan van

binnen uit te beschrijven. Meestal waren dat mannen. Mannen nemen in de Japanse maatschappij een bevoorrechte plaats in, en buitenlandse mannen worden er zo mogelijk nog meer verwend. Hun beschrijvingen worden dan ook vaak gekenmerkt door een zekere bewondering. Het gevoel voor orde en (zelf-)discipline van Japanners, hun beleving van schoonheid en hun arbeidsethos worden dikwijls hoog geprezen. Het damesgezelschap, waarop een toerist of zakenman getraakteerd wordt, is vaak een prettige verrassing. Voor veel westerse mannen kan een verblijf in Japan dan ook heel plezierig zijn. Een buitenlandse vrouw daarentegen, die de niet geringe moeilijkheden van taal- en cultuurverschillen overwint om iets van de Japanse samenleving te begrijpen, zal een heel ander beeld krijgen. Harriet Sergeant is als Engelse zelf in een eiland-cultuur geboren. Dat heeft ze op andere westerlingen vóór. Bovendien is ze tijdens een zesjarig verblijf in Japan, op eigen kracht, al of niet met Japanse vrienden of vriendinnen, en met veel moed verder in de samenleving gedoken dan zelfs de meeste mannen zouden durven. Ze heeft een scherp waarneemingsvermogen, kijkt niet alleen toe maar ondergaat ook, door - voor zover een buitenlandse dat kan - zich zo 'Japans' mogelijk te gedragen. Ze verkeert in kringen

van gokkers en onderwereldfiguren, van travestieten en hoeren. Ze werkt als vrijwilliger in een buurtcentrum voor bejaarden, en probeert met haar welvarende Japanse buurvrouwen sociaal contact te onderhouden.

Dat alles levert een onthullende kijk op aspecten van de Japanse samenleving die voor de meeste niet-Japanners toch grotendeels verborgen blijven.

Harriet Sergeant zal niet bedoeld hebben een wetenschappelijk verantwoord sociologisch verhaal te schrijven. Daarvoor is **Op hoge hakken door Japan** ook te anecdotisch. Het is echter goed geschreven, hier en daar bepaald geestig, en zeker aan te bevelen voor ieder die meer van Japan wil weten dan hoe er camera's en auto's gemaakt worden.

Harriet Sergeant: Op hoge hakken door Japan.

Bzztôh, 's-Gravenhage 1995. 191 blz. f 29,50. (CS)

De vierde wand

Een misdaadroman is altijd moeilijk te bespreken. Welke maatstaven moet je nu aanleggen? Lekker spannend, onverwachte ontknopingen, boeiende karakters? Origineel verhaal of vreemd soort moord? Eerlijk gezegd weet ik het niet; wel is het prettig als een boek je zo boeit dat je het achter elkaar uit wilt lezen. Of is het dan juist oppervlakkig?

Het boek **De vierde wand** van Ina Bouman had ik in twee uur uit, het verhaal is wat onwaarschijnlijk en de karakters niet buitengewoon boeiend. Toch had ik een plezierige twee uur.

De vierde wand is met vaart geschreven, je hoeft je niet te vervelen al lezende: er is een moord gepleegd, een vriendin is verdwenen, er wordt op stap gegaan en in theater Carré vindt een fantastische voorstelling plaats. Aan het eind blijkt alles met elkaar te maken te hebben. Hoofdpersoon is een journaliste, die een grote rol speelt bij de oplossing van zowel verdwijning

als moord. Ze is voornamelijk nieuwsgierig, en niet zo'n stoere dame, wat haar wel sympathiek maakt. Waarom ze zo nodig in tuinen gaat zoeken naar lijken en dat niet aan de politie overlaat is mij niet duidelijk geworden, maar het wordt er wel spannend van.

De vierde wand biedt een paar uur ontspanning, en misschien ook wat verbazing over de Amsterdamse wereld van de wallen en kroegen (voor hen die elders wonen), maar zal de lezer niet van de slaap beroven.

Ina Bouman: De vierde wand. Van Genneep, Amsterdam 1995. 172 blz., f 32,50 (JM)

Eerste Wereldoorlog

Dat de Engelse auteur Pat Barker een goede roman kan schrijven is inmiddels, ook in Nederland, bij een breed publiek bekend. Na een aantal romans over de arbeidersklasse (o.a. het verfilmd 'Union Street') trok ze veel aandacht met het eerste deel van haar romancyclus over de Eerste Wereldoorlog: 'Niemandland'. Een indruk-

wekkend boek over de getraumatiseerde Engelse soldaten uit de loopgraven van België en Frankrijk.

In haar nieuwe roman **Het oog in de deur** (het tweede deel van de trilogie) komen we een aantal bekenden uit het eerste deel opnieuw tegen. Toch zijn deze personages enigszins naar de achtergrond gedrongen en draait het in deze (meeslepende) roman vooral om de politieke en sociale hysterie van het thuisfront. In de laatste jaren van de Eerste Wereldoorlog ging het er in Engeland meedogenloos aan toe en werden homoseksuelen, dienstweigeraars en pacifisten keihard aangepakt. Een tweetal historische gebeurtenissen liggen ten grondslag aan **Het oog in de deur**: een nep-vergiftigingsaffaire die door de Geheime Dienst werd opgezet om de pacifisten te kunnen belasteren en een schandaal over een Zwartboek met de namen van 47.000 homoseksuele Engelse mannen en vrouwen die

met Duitse hulp het leger zouden hebben geïnfilteerd. Een complexe, bijna spionage-achtige roman van uitzonderlijk niveau! **Pat Barker: Het oog in de deur.** De Geus, Breda. 1995. 269 blz. f 44,90. (WH).

Nieuwe Globe-pockets

Dit voorjaar bracht In de Knipscheer weer vier nieuwe nummers uit in de Globereeks, echte kwaliteitsboeken (van steeds forsere omvang) voor toch slechts f 15,- per stuk. Het is een goede traditie geworden er in deze rubriek, soms kort, soms langer, aandacht aan te besteden. Dit keer moet, om redenen van tijd en ruimte, worden volstaan met een viertal beknopte vermeldingen, maar daarom niet minder warm aanbevolen. Pas in 1980, na het overlijden van haar moeder, kreeg Janina Bauman, wonend in Leeds (Eng.), het gevoel dat ze haar herinneringen en dagboeknotities uit de tijd van haar jeugd in het joodse ghetto van Warschau moest omzetten in een boek. Het werd een buitengewoon indrukwekkend ooggetuigenverslag van feiten en gevoelens van een tienermeisje tussen augustus 1939 en januari 1945. De gemaakte vergelijking 'een Poolse Anne Frank' lag voor de hand, en terecht.

Janina Bauman: Winter in de morgen (vert. Susan Janssen; Globe nr. 29, 336 blz.)

Showa - 'Stralende Vrede' - is de naam voor het Hirohito-tijdperk in de geschiedenis van Japan, 1926-1990. Over die periode laat Tessa Morris-Suzuki drie

tijdgenoten aan het woord, een vrouw en twee mannen, respectievelijk geboren in 1928, 1923 en 1926, die om beurten elk hun eigen beelden schetsen van de feitelijke historische gebeurtenissen. Een zeldzame en boeiende methode van geschiedschrijving

over één der intrigerendste landen op de hedendaagse wereldkaart.

Tessa Morris-Suzuki: Showa-Japanners over Japan (vert. Marina van der Heijden; Globe nr 30, 483 blz.)

Er zijn van die eeuwig tot de verbeelding sprekende vrouwennamen: van Cleopatra tot Calamity Jane, van Mata Hari tot Madonna, van Sappho tot Salome en van -stellig niet het minst- Sarah Bernhardt! Deze 'gouden stem' van het Franse toneel was van Nederlandse afkomst en ze begon op haar 13de een fabuleuze carrière als actrice, die het publiek in alle werelddelen aan haar voeten bracht. Sarah Bernhardt (1844-1923) was een 'magische', excentrieke en zeer onafhankelijke vrouw die haar rollen leefde en haar leven speelde. Nadat ze in 1915 een beenamputatie moest ondergaan, speelde ze door met een prothese en op nog op haar 79ste speelde ze haar eerste filmrol. Bovendien was ze beeldhouwster, schilderes, dichteres en schrijfster van toneelstukken. Cornelia Otis Skinner schreef een verrukkelijke (in 1976 verfilmd) biografie van deze heel bijzondere vrouw.

Cornelia Otis Skinner: Madame Sarah (vert. M de Haas-Tobias; Globe nr 31, 416 blz.)

In 1983 verscheen 'De foltering van Eldorado', een mooi en duur (f 85,-) boek van Albert

Helman (Paramaribo 1903) over de ecologische geschiedenis van de vijf Guyana's. Door de bekende meeslepende - en nooit een blad voor de mond nemende - verteltrant van de ter zake zeer kundige Helman is deze unieke 'Indiaanse' geschiedschrijving van Groot-Guyana (het gigantische gebied tussen de Atlantische Oceaan, de Amazone en de Orinoco-rivier) een ware 'goudmijn' in de wereldhistorie. Het is dan ook ronduit fantastisch dat er van dit niet meer verkrijgbare boek nu een 'vernieuwde' en aangevulde uitgave verschijnt in twee delen Globe-pockets, dus voor een -hopelijk veel- breder publiek toegankelijk.

Albert Helman: Kroniek van Eldorado. Boek I: Foltareaars over en weer (van de prehistorie tot 1900; Globe nr.32, 567 blz.). Boek II: Gefolterden zonder verweer, van 1900 tot 1995, verschijnt dit najaar als Globe nr.33.(FS)

Spreekwoorden

In de zojuist uitgekomen 17e druk (!) van het Prisma Spreekwoordenboek zijn zo'n slordige vijfduizend (minder bekende) spreekwoorden bijeengebracht. Een kostelijk boekje om zo af en toe eens in te kijken en

Prisma Spreekwoordenboek

PRISMA TAAL

een handig naslagwerkje wanneer men gericht op zoek is naar een bepaalde wijsheid. In het laatste geval is een absolute voorwaarde dat men via een trefwoordenregister snel en gericht een dergelijk boekwerk kan raadplegen. Het nieuwe Prisma Spreekwoordenboek voldoet daar in alle opzichten aan. De duizenden spreekwoorden zijn rond 246 alfabetisch gerangschikte kernbegrippen gegroepeerd, terwijl via ruim duizend trefwoorden nog tal van andere thema's opgespoord kunnen worden. Speciaal voor de lezers van dit blad enkele voorbeelden. Over een soldaat:

- Een dapper soldaat gaat op zijn tijd lopen.
- Ik krijg nooit koude voeten, zei de soldaat, en hij had maar

één been.

Over het geweld:

- Geld, geweld en gunst breekt recht, regel en kunst.
- De uitkomst van een slagveld hangt aan het geval (=toeval), niet aan het geweld.

Over het geweten:

- Hij heeft een geweten als een booschuur.
- Zijn geweten is zo eng als een monniksmouw.

Tot slot, niet één van de meest diepgravende maar wel erg aardige:

Als men de koe verkoopt, raakt men de uier ook kwijt.

G.A.Mesters (samenst.): Prisma Spreekwoordenboek. Het Spectrum, Utrecht. 1995. 192 blz. f 17,50.(WH)

Politieroman

Jan Postma, adjutant van politie b.d. was rechercheur bij de Centrale Recherche, de Jeugd & Zedenpolitie en werkte als adviseur bij Voorkoming Misdrijven. Hij deed dienst in de politiekorpsen van Amsterdam, Katwijk en Hilversum. Hij schreef vele boeken voor de jeugd en enkele politieromans. In zijn laatste politieroman Commissaris van Beek & de Gooise moordenaar wordt er naar de moordenaar gezocht die, in het bos bij Hollandsche Rading, vier mensen in koele bloede heeft neergeschoten. Een wapendiefstal op een kazerne brengt enig licht in de zaak, maar een kunstroof geeft weer een ander spoor....

Verbeten zet commissaris Max van Beek zijn tanden in deze ingewikkelde moordzaak. Het is een spannend verhaal dat door zijn prettige schrijfstijl heel vlot leest. Eén klein minpuntje: de Generaal De Bons-kazerne ligt niet in Ermelo.

De liefhebbers van succesvol auteur "Baantjer" zullen ook zeker de boeken van Jan Postma zeer waarderen.

Jan Postma: Commissaris Van Beek & de Gooise moordenaar, Van Holkema & Warendorf, Houten 1995, 144 blz f 19,90.(EK)

Kernwapens

De opletende krantelezer zal het zeker niet zijn ontgaan dat dit jaar het NPV, het Non-Proliferatieverdrag (tegen de verspreiding van kernwapens) vijftientwintig jaar bestaat en verlengd moet worden. In april van dit jaar startte de verlengingsconferentie van dit NPV dat als eerste en één van de belangrijkste wapenbeheersingsaccorden geldt. Enerzijds trachtte dit verdrag de verspreiding van kernwapens tegen te gaan, anderzijds zegden de toenmalige kernmachten (VS, SU, Engeland, Frankrijk

KERNWAPENS OP HUN RETOUR?

en China) toe hun kernwapenvoorraden te beperken. De ontwikkelingen sinds 1970 geven aan dat dit NPV slechts ten dele heeft gewerkt. Tal van nieuwe kernwapenstaten konden in de loop der jaren aan de lijst worden toegevoegd (zoals India, Pakistan, Israël en Noord-Korea), terwijl de terugdringing van de bestaande kernwapenarsenalen lange tijd op zich liet wachten. Pas na de ineenstorting van het Oost-blok besloten de VS en de SU/Rusland hun aantallen kernwapens te vermindere-

ren. Kernwapens op hun retour? bevat een drietal bijdragen van Bart van der Sijde over de huidige kernwapensituatie, een pleidooi van Jan van Houwelingen voor de noodzaak van een verscherping van het non-proliferatieverdrag en een bijdrage van Jan Hoekema waarin deze commentaar levert op de bijdragen van de beide eerdergenoemde auteurs.

Bart van der Sijde e.a.:

Kernwapens op hun retour?

Studiecentrum voor

Vredesvraagstukken, Postbus

9108, 6500 HK Nijmegen.

1995. 154 blz. f 20,00.(WH)

Wim Heij
Erika Krijt
Joan Merens
Cornelis Schepel
Frank Spoelstra

AL DAT SOFTE GEZEIK

“Smaken verschillen” zeggen we, wanneer er een verschil van mening bestaat over het lekker zijn van een ijsje, het mooi zijn van een vrouw of het sportief zijn van een automobiel. Meestal is de discussie daarmee beëindigd.

Bij smaken is dat te verdedigen, het gaat immers slechts om mooi of lelijk en lekker of vies en inderdaad: over smaak valt niet te twisten. Anders wordt het, wanneer we een meer fundamentele discussie uit de weg gaan door ons erop te beroepen dat we nu eenmaal verschillend zijn. Ten eerste omdat dat minder waar is dan we denken, ten tweede omdat het ons belet elkaars mening en daardoor elkaar beter te leren kennen.

Een mens is uniek in die zin, dat hij onvervangbaar is als mens en als zodanig verschillend van ieder ander mens. Redelijk uniek zijn we in onze vingerafdruk of in de genetische code die in elke cel van ons lichaam zit. Veel minder uniek zijn we in onze kijk op en ervaren van de wereld. Als je over welk onderwerp dan ook mensen ondervraagt en de antwoorden categoriseert blijkt, dat je deze in hooguit zeven verschillende categorieën kunt onderbrengen. Met andere woorden: onze opvattingen lopen niet zover uiteen, dat je een discussie met de vaststelling dat we nu eenmaal allemaal verschillend zijn, uit de weg kunt gaan.

Waarom doen we dat dan toch zo vaak?

Zijn we bang om het debat te verliezen, willen we niet teveel van ons zelf laten zien, kunnen we tegenstellingen maar moeilijk verdragen omdat het leven er zo gecompliceerd door wordt? Ja, ik denk dat dat zo is. Op zich is daar ook niets op tegen. Mensen zijn verbonden door een web van leugens, omdat we verbergen wat we ons ternauwernood zelf bewust zijn: bijvoorbeeld onze schaduwkanten, onze zeer geheime wensen en verlangens, die we nooit of haast nooit anderen zullen meedelen, maar waar die anderen wel een rol in spelen. We liegen over hoe we ons voelen: altijd goed, ondanks de pijn in de borst veroorzaakt door heimwee, door zorgen, door angst, door gevoelens van onveiligheid. Niets laten merken, doorgaan en je groot houden tot de dood erop volgt, dat is meestal onze positie, onze houding. Nogmaals, dat is normaal menselijk, niets bijzonders, hooguit jammer, omdat hoe minder mensen je denkt te kunnen vertrouwen, des te minder heb je de mogelijkheid te ontdekken dat de ander niet zo veel van jou verschilt.

Bijzonder is het wanneer mensen deze gevoelens ook voor zichzelf ontkennen en het praten erover afdoen als “al dat softe gezeik”. Bijzonder is het, wanneer mensen zeggen zeker te weten dat zij geen problemen zullen krijgen, zeker weten, dat zij nooit zullen moorden, zeker weten dat zij nooit beul zouden kunnen zijn, zeker weten dat nuancering een

kenmerk is van zachte eitjes, twijfel alleen voorkomt bij kamergeleerden met een brillette. En dat is zo bijzonder, omdat deze mensen ontkennen wat algemeen menselijk is. Zo'n houding creëert een verschil tussen mensen dat niet bestaat, want ten diepste zijn we allemaal heel erg gelijk. Ieder mens heeft zijn strevingen, ambities, verlangens, hoop. Ieder mens ervaart verdriet en pijn, angst en onmacht. Waarin we verschillen is de manier waarop we met die voor ieder gelijke fenomenen omgaan.

Ik voorspel ieder die ontkent, dat deze gevoelens hem ooit zullen overmannen, dat het leven sterker is dan hun leer. Ze zullen pijnlijk ervaren te weinig te hebben beseft dat aan mens-zijn inherent is de erkenning dat het “niets menselijks is mij vreemd” keihard op ieder van ons van toepassing is. We kunnen ons wapenen door te onderzoeken, welke remmen er bij ons bestaan om ons ervoor te behoeden beul te worden, welke innerlijke krachten wij hebben om de grote catastrofe, die minstens eenmaal in ons leven inbreekt, het hoofd te kunnen bieden. Ontkennen helpt niet, nu niet en dan zeker niet. We zijn zwervers in een bar bestaan, kwetsbaar en zwak en we hebben alleen elkaar om dat bestaan het hoofd te kunnen bieden. Daarom zijn we, bij alle verschillen, fundamenteel gelijk.

*Raadsman Rob Geene
Dit artikel verscheen eerder in 'Griffioen'.*

Raadslieden – waar en wie

Bureau	Naam	Telefoon bureau	MDTN	Telefoon privé
Wezep/t Harde/ Vlb. Twenthe	L.J.H. (Lex) Beekers	05207-67549/05255-8109	* 06 - 535 - 7549 * 06 - 514 - 6093	038-212656
Oirschot	I.L. (Immy) Beijer	040-627909/627913	* 06 - 549 - 7913	040-627322
Seedorf	J. (Jacques) van den Blink	00-4942817510, tst. 2285	* 06 - 594 - 2285	00-4942848629
Nunspeet	J. (Jan) den Boer	05771-1341, tst. 2492/2498	* 06 - 534 - 2492	03210-18934
Rotterdam/ Doorn	K. (Klaizen) van Brandwijk-Wiltjer	010-4539911, tst. 341/381	* 06 - 213 - 341/281 * 06 - 202 - 617	03480-14787
Arnhem	E.Y. (Ellen) Bremer	085-718911, tst. 335	* 06 - 517 - 335	08308-21867
Den Helder	C.C. (Tineke) Dekker-Hundling	02230-52089	* 06 - 209 - 2089	02991-3525
Steenwijk	A.B. (Adri) van Deurzen	05214-8750	* 06 - 532 - 2643	05220-62273
Den Helder	M.J. (Marias) van Dorp	02230-52405	* 06 - 209 - 2405	035-232142
Den Helder	J. (Joop) Flokstra	02230-56820	* 06 - 209 - 6820	072-641080
Seedorf	R.P. (Rob) Geene	00-4942817510, tst. 2285	* 06 - 594 - 2285	00-4942812470
Utrecht (Kmar)	J.J. (Jaap) Geuze	030-365234	* 06 - 557 - 5234	075-703705
Assen	W.A. (Bart) Hetebrij	05920-58574	* 06 - 541 - 8574	05160-13579
Weert	C.H. (Kees) van der Hilst	04950-82811, tst. 702	* 06 - 578 - 702	013-425425
Driehuis- Den Helder	C. (Carine) van Hinte	02550-61204	* 06 - 219 - 204	01727-13248
Ede	A.H.T. (Ad) Hornis	08380-81826	* 06 - 678 - 1826	030-937808
Harderwijk	I.P. (Irma) Jacobs	03410-76000, tst. 7809/7810	* 06 - 533 - 7810	03417-58156
Blomberg	F.G. (Frits) van de Kolk	00-4952358150	* 06 - 443 - 259	00-4952356621
Seedorf	B.J.T. (Ben) van der Linden	00-4942817510, tst. 2285/2286	* 06 - 594 - 2285	00-4942816195
Utrecht	B.M. (Beernoud) Moojen	030-365234	* 06 - 557 - 5234	035-234907
Stolzenau	J.G.J. (Jan) Nauts	00-49633277276	* 06 - 445 - 290	00-495761687
Woensdrecht	V.J.B.M. (Vincent) Peeters	01646-92977	* 06 - 504 - 2654	01640-47215
Amersfoort	K.S. (Kees) Roza	033-607051	* 06 - 500 - 7051	020-6323785
Nijmegen	P. (Peter) Samwel	080-276911, tst. 154/196	* 06 - 511 - 1154	080-563833
Schaarsbergen	G. (Gerard) Snels	085-533377 of 532774	* 06 - 564 - 2774	080-229069
Schaarsbergen	M. (Marijke) van der Stigchel-Wijngaard	085-532752 of 532774	* 06 - 564 - 2774	08382-1675
Breda	J.W.F. (Jan) Sulman	076-273341	* 06 - 529 - 3341	076-872688
Vught	J.E.M. (José) Verheyen	073-881000, tst. 1564	* 06 - 531 - 1564	080-239840
Leeuwarden	G.J. (Gerrit) Vlietstra	058-346826	* 06 - 519 - 6826	05110-72385
Rotterdam	M.C. (Mart) Vogels	010-4539341/281	* 06 - 213 - 341/281	033-952099
Hoofdraadsman	W.H. (Wim) Heij	03404-14436		05210-13657
Stafradvrouw	J.J. (Joan) Merens	03404-14436 of 20906		085-629745
Coornherthuis (raadsman)	J. (Jan) den Boer	03404-14060		03210-18934
(raadsman)	J.M. (Joost) van Langen	03404-14060		08370-10205

